

Å lære å være mor

En fenomenologisk undersøkelse av foreldreskapet i en
krysskulturell kontekst

Vera Gjerde

VID vitenskapelige høgskole

Oslo

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk praksis

Antall ord: 23775

28.05.2021

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Forord

I begynnelsen av denne forskningsprosessen var jeg ikke mor selv. Men jeg var veldig nysgjerrig på hvordan det er å være en, og spesielt hvis en er russisk mor i Norge.

Nå, når jeg nærmer meg slutten på denne forskningsprosessen har jeg blitt en mor selv, en russisk mor i Norge. Jeg vil først takke deg, lille D., for at du ble født og ga meg mer motivasjon for å skrive ferdig denne oppgaven.

Jeg vil si takk til mine informanter, tre modige kvinner som valgte å dele sine erfaringer med meg og fortelle om sitt foreldreskap. Deres historier berørte meg og ga meg innblikk i deres verdier og deres liv med barn i en annen kulturell landskap.

Takk til deg, Galina, min venn. Samtalene om foreldreskapet i en norsk kontekst med deg ga meg inspirasjon og motivasjon til å fortsette med forskningsprosessen.

Kirsti og Kåre, deres hjelp har blitt helt avgjørende i den siste fasen av skriveprosessen. Takk for deres gjestfrihet og for middager. Øystein, jeg er takknemlig for at du lot meg sitte og skrive i din leilighet under nedstengninger.

Jeg vil si takk til deg, Kristian, du er hovedårsak og motivasjon bak alt dette i sin helhet.

Jeg er takknemlig for VID og flotte forelesere for å åpne opp døren til en helt annen forståelse av profesjonell praksis og nye måter å tenke på. Familieterapiutdanningen har vært en spennende reise mot nye perspektiver.

Halvor de Flon, takk for din alltid positiv innstilling og ubegrenset støtte, jeg vet ikke hvordan du klarer det, men det var akkurat det jeg trengte mest.

Oslo, mai 2021

Vera Gjerde

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om hvordan russiske mødre opplever sitt foreldreskap i Norge. Studien retter fokus på forestillinger om god barndom og foreldreskap som aktualiseres i møte med majoritetens syn og normer. Problemstilling som jeg tar sikte på å svare på i denne masteroppgaven er *Hvordan beskriver russiske mødre sitt foreldreskap i Norge?* For å svare på problemstillingen bruker jeg kvalitativ forskningsmetode. Jeg har intervjuet tre russiske mødre med barn mellom to og atten år. Intervjuene foregikk på russisk og analysemateriale ble så oversatt til norsk av meg. For å analysere datamateriale brukte jeg metoden systematisk tekstkondensering utviklet av Giorgis og modifisert av Kirsti Malterud (2013).

Blant studiens funn er det foreldreskapet som er beskrevet som en prosess preget av læring og forandring. Informantene fremhever syn på foreldreskapet som er preget av ansvar for barnets utvikling og utforming. Et annet resultat er at konteksten og omgivelser er en del av foreldreskapet, noe som gjør at krysskulturelt foreldreskap fremstår som både en ressurs og en utfordring.

Resultatene i studien peker mot aktuelle diskurser knyttet til forståelse av barndom og foreldrerollen, og kan gi inspirasjon til refleksjoner om kontekstuelle faktorer for foreldreskapet og rollen som offentlige instanser spiller i disse forestillinger.

Jeg har brukt systemteoretiske begreper i kombinasjon med utviklingspsykologiske teorier og modeller for å drøfte studiets funn. Begreper fra sosiologi, migrasjonsstudier og kulturpsykologi har blitt anvendt for å diskutere syn på barn og foreldreskapet i en krysskulturell kontekst. Det systemiske perspektivet på foreldreskapet i en krysskulturell kontekst kan være en nyttig redskap i profesjonelle praksiser som er rettet mot arbeid med familier.

Nøkkelord: Familieterapi, fenomenologisk, foreldreskapet, krysskulturell

Summary

This master's thesis is about how Russian mothers experience their parenthood in Norway. The study focuses on notions of good childhood and parenthood brought up by majority's views and norms. The problem I aim to answer in this master's thesis is How do Russian mothers describe their parenting in Norway? To answer the problem, I use a qualitative research method. I have interviewed three Russian mothers with children between the ages of two and eighteen. The interviews were conducted in Russian. The chosen material was then translated into Norwegian. To analyze data material, I used the method of systematic text condensation developed by Giorgis and modified by Kirsti Malterud (2013).

Among the study's findings is that parenting is described as a process characterized by learning and change. The informants emphasize views on parenthood characterized by responsibility for the child's development and wellbeing. Another result is that the context and environment shape and form parenting. Cross-cultural parenting appears in this light both as a resource and as a challenge.

The results of the study point to current discourses related to understanding childhood and the role of parent and can provide inspiration for reflections on contextual factors for parenthood and the role that public bodies play in shaping the parenthood.

I have used system theory concepts in combination with developmental psychological theories and models to discuss the study's findings. Concepts from sociology, migration studies and cultural psychology have been used to discuss views on children and parenthood in a cross-cultural context. The systemic perspective on parenting in a cross-cultural context can be a useful tool in professional work with families.

Keywords: Family therapy, phenomenology, parenthood, cross-cultural

1 INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	8
1.2 FORSKNINGSSPØRSMÅL	9
1.3 OPPBYGNING AV OPPGAVEN	11
2 TEORI	12
2.1 UTVIKLINGSPSYKOLOGI.....	13
2.1.1 <i>Tilknytningsteori</i>	14
2.2 SOSIOKULTURELL TILNÆRMING	17
2.3 ØKOLOGISKE MODELLEN	17
2.4 SYSTEMISK TEORI OG FORSTÅELSE	18
2.4.1 <i>Sirkulæritet</i>	18
2.4.2 <i>Kontekst</i>	19
2.4.3 <i>Diskurs</i>	20
2.4 NARRATIV TRADISJON	20
3 TIDLIGERE FORSKNING PÅ BARNDOM OG FORELDRESKAP	21
3.1 BARNETS Plass I FAMILIEN	21
3.2 OPPDRAGELSESTIL.....	23
3.3 KOLLEKTIVISTISKE OG INDIVIDUALISTISKE KULTURER	25
3.4 ETNOTEORIER	26
3.5 MIGRASJON OG FORELDRESKAPET	26
4 METODE	27
4.1 VITENSKAPSTEORITISK STÅSTED	27
4.1.2 <i>Fenomenologi</i>	28
4.1.3 <i>Hermeneutikk</i>	28
4.1.4 <i>Sosialkonstruksjonisme</i>	29
4.2 FØRFORSTÅELSE	30
4.3 INTERVJUGUIDE	31
4.4 UTVALG OG REKRUTERING AV INFORMANTER	32
4.5 GJENNOMFØRING AV INTERVJU	33
4.6 TRANSKRIBERING	34
4.7 ANALYSE.....	34
4.7.1 <i>Kontekst</i>	35
4.7.2 <i>Syn på barnet</i>	36
4.7.3 <i>Syn på foreldreskap</i>	36
4.8 FORSKNINGSETIKK	36
4.9 VALIDITET, RELEVANS, REFLEKSIVITET	37

4.9.1 Refleksivitet	38
4.9.2 Relevans	38
4.9.3 Validitet	39
5 PRESENTASJON AV EMPIRISK MATERIALE.....	40
5.1 KONTEKST: STRESS, PSYKISK HELSE OG ØKONOMI I FAMILIES LIV	41
5.1.1 Stress	41
5.1.2 Økonomi	44
5.1.3 Psykisk helse	44
5.2 DISIPLIN OG GRENSER	45
5.3 BARNAS FREMTID OG Plass I VERDEN	47
5.4 BARNAS UTVIKLING OG LÆRING: KONKURRANSE OG PROGRESJON, INTELLEKTUELL OG SOSIAL UTVIKLING – NORSKE OG RUSSISKE PERSPEKTIVER	49
5.5 FORELDRESKAP I RUSSLAND OG I NORGE	51
6 DISKUSJON	54
6.1 KONTEKST	55
6.1.1 Stress	55
6.1.2 Økonomi	57
6.1.3 Psykisk helse	59
6.2 BARNETS Plass I FAMILIEN: DISIPLIN OG GRENSER	61
6.2.1 Disiplin	64
6.2.2 Grenser	67
6.3 UTVIKLING OG LÆRING: KONKURRANSE OG PROGRESJON, INTELLEKTUELL OG SOSIAL UTVIKLING	69
6.4 ET GODT FORELDRESKAP I RUSSLAND OG I NORGE	71
7 OPPSUMMERING OG AVSLUTNING.....	73
LITTERATURLISTE.....	76
Vedlegg 1 Intervjuguide	80
Vedlegg 2 Informasjonsskriv norsk.....	81
Vedlegg 3 Samtykkeerklæring.....	82
Vedlegg 4 Informasjonsskriv russisk.....	83

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Tema for dette prosjektet er foreldreskap i en krysskulturell kontekst. Begreper «krysskulturell» låner jeg fra Saloles (2014) sin bok «Krysskulturelle barn og unge» og benytter i min oppgave både i forbindelse med foreldre og generelt til konteksten. Definisjonen på krysskulturelle barn er følgende: «barn som har levd eller lever med regelmessig påvirkning fra to eller flere kulturer i en betydelig del av barndommen» (Salole, 2014, s. 29). Det kan brukes flere lignende begreper for å omtale slike barn og foreldre – flerkulturelle, foreldre og barn med minoritetsbakgrunn, etniske minoriteter osv. (Salole, 2014, s. 28). Jeg velger å bruke dette begrepet oftest i denne oppgaven fordi det etter min mening gjenspeiler måten forskjellige verdier, normer, oppfatninger og tradisjoner kommer i samspill både som ytre og indre forståelsesramme.

Temaet ble utviklet ut fra en kombinasjon av tre faktorer: personlig erfaring, profesjonell interesse og fagutvikling innen min jobb.

Jeg er en student på masterprogrammet i familieterapi og systemisk praksis. Jeg er også en klinisk psykolog med høyere utdanning fra Russland. Jeg er en russisk kvinne som bor i Norge. Jeg er en kone til en norsk mann, og mamma til et russisk-norsk barn. Jeg har lenge jobbet som pedagogisk medarbeider i en norsk barnehage og som konsulent og familieveileder med familier med annen bakgrunn enn norsk.

Alle disse delene av min identitet gjør at jeg ønsker å skrive en masteroppgave som omhandler et tema som ligger på kryss og tvers av alle disse ting – hvordan oppleves det å være russisk mor i norsk kontekst. Kari Bergset (2019) som forsket på foreldreskapet i eksil kaller dette en tradisjon for å studere foreldreskap i spesifikke situasjon (Bergset, 2019, s. 24).

Første gang jeg begynte å tenke på dette temaet var i forbindelse med en rekke store skandaleoppslag i russiske media og i sosiale media om norsk barnevern og russiske familier. Uten at det var noen detaljer om sakene tilgjengelig skapte de masse engasjement, følelsesladet debatt og uenighet på sosiale media. Mitt inntrykk av disse kommentarfeltene var at foreldrene, for det meste mødre, hadde svært forskjellige forståelser av foreldreskap, oppdragsstrategier, verdier og syn på offentlighet sin rolle i familiens liv. Jeg ble veldig opptatt

av var hvordan disse mødrene har det i det daglige. Går det an å bo i Norge hvis en opplever så sterk frykt for barnevernet?

Etter hvert begynte jeg å tenke mer på faktorer som gjorde at foreldrene er engstelige. I min førforståelse kan det være flere faktorer. Det kan være egen oppvekst, erfaringer med tillit og mistillit til staten, verdier som kommer i konflikt med hvordan foreldrene opplever lovverket og forventinger fra det offentlige i Norge, og ikke minst synet på barnet og barndommen.

Med årene s har jeg fått mer erfaring og informasjon om hvordan barnevernet fungerer, hva regnes som et godt samarbeid mellom foreldre og diverse instanser, hva er det som forventes av foreldre. Men spørsmål om hvordan det er å være en forelder på kryss av kulturer er fremdeles aktuelt for meg. -

Forholdet mellom migrasjon og foreldreskap står i fokus i sosiologisk- og barnevernfaglig litteratur. Noen studier tar for seg familier med erfaring som flyktninger, Denne forskningen legger mest vekt på traume og dens effekter på foreldreskapet (Williams, 2010 referert i Bergset, 2019, s. 25). I andre tilfeller legger forskning vekt på forskjeller mellom individualistiske og kollektivistiske kulturer. Men bruken av denne modellen er ikke alltid like aktuell for forståelse av foreldreskapet, dette utdyper Kagitcibasi (2005, referert i Bergset, 2019, s. 27). En del andre studier ser på foreldreskapet i sammenheng forskjeller mellom «vestlige» og «ikke-vestlige» tradisjoner (Erstad, 2015 referert i Bergset, 2019, 28). En slik tilnærming er heller ikke spesielt relevant for min studie. Sånn sett kan samfunn i store russiske byer sies å ha flere trekk som moderne industrialiserte (delvis postindustrialiserte) vestlige samfunn med høye individuelle prioriteringer (Moskaleva, 2011).

Mitt mål er å forsøke å se på foreldreskapet blant annet gjennom systemteoretiske briller som kan tilby en alternativ forståelse til utviklingspsykologiske og sosiokulturelle perspektiver.

Dette tema har stor betydning innen andre profesjonelle områder slik som sosiologi, sosialarbeid, pedagogikk, psykologi og statsvitenskap. Mitt arbeid med flerkulturelle familier har bidratt til valg av tema. Jeg ønsket å se dypere på foreldrenes erfaringer og forstå mer om hvordan en profesjonell best kan forstå og møte foreldre med flerkulturell bakgrunn.

1.2 Forskningsspørsmål

Hensikten med oppgaven er å få en større forståelse av hvordan russiske mødre i Norge opplever å være foreldre i forhold til sosiale normer og «det typiske» norske. Hva betyr det å

være en forelder som russisk i en norsk kontekst. I tillegg er jeg interessert i hvilke samfunnsdiskuser som ligger bak hvordan russiske foreldre oppfatter russiske og norske normer og syn på barn og på foreldreskapet.

Det har vært mange spørsmål som dukket opp underveis når jeg først begynte å tenke på denne oppgaven. Er vi så forskjellige i Russland og Norge? Hvor vanskelig blir det å oppdra barn i Norge? Kan en utenlandsk mor ikke være helt seg selv med barna fordi det er noe spesifikk som forventes av henne? Hvordan tolker andre mennesker det hun gjør som en forelder?

Jeg begynte å stille spørsmål om hvor stor rolle kultur, tradisjoner, kunnskap, landets historie og personlig historie og utvikling har i synet på barneoppdragelse. Jeg ble deretter nysgjerrig på hva som blir sett som normalt i utøvelse av foreldreskap, hvordan forholder foreldre seg til normer, er disse normene egentlig så forskjellige i Russland og i Norge. Gradvis utviklet disse forskningsspørsmålene seg:

- Hvordan opplever russiske mødre sitt foreldreskap i Norge?
- Hvordan reflekterer de rundt forskjeller og likheter i å være foreldre i Norge og i Russland?

Migrasjon innebærer store endringer i sosiale, økonomiske og andre forhold (Javo, 2010, s. 113). Det kan henge sammen med hvordan mødre opplever og praktiserer sitt foreldreskap. Informantenes egne perspektiv, opplevelser og erfaringer står derfor sentralt i studien. Dette er en kvalitativ studie i fenomenologisk tradisjon. Semistrukturert intervju ble valgt for innsamling av data. Materiale ble analysert med hjelp av systematisk tekstkondensering (Malterud, 2013).

I informantenes beskrivelser kom det frem temaer som peker mot hvordan barndom og foreldreskapet forstås og konstrueres både av forskjellige fag og samfunnsdiskuser. Jeg bruker systemteoretisk forståelsesramme og begreper for å drøfte disse temaene og vise hvordan fenomenet foreldreskap kan forstås gjennom det perspektivet.

1.3 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven består av åtte kapitler. Det første kapitlet er innledende. I det andre kapitlet redegjør jeg for relevante teorier. Oversikten over teorier er bygd opp i likhet med hvordan synet på barndom utviklet seg historisk sett. Jeg følger vitenskapens utvikling fra det naturvitenskapelige mekanistiske paradigme til det systemiske paradigme, gjennom paradigmeskifte og til den postmoderne forståelsen. Oversikten tar for seg utviklingspsykologi, tilknytningsteori, sosiokulturell tilnærming og systemisk tilnærming til sist. Det fremstår imidlertid vanskelig å kategorisere teoretiske retninger helt adskilt fra hverandre, i mange tilfeller utvikler teoriene seg fra hverandre, og denne utviklingen er preget av gjensidig påvirkning på tvers av fag og disipliner. I det tredje kapitlet gir jeg oversikt over tidligere forskning på aktuelle temaer – moderne foreldreskap i vestlige kulturer, oppdragelsestil, kollektivistiske og individualistiske kulturer, foreldrenes etnoteorier, migrasjon og foreldreskap. Fjerde kapitlet er viet til studiets metodologi. Jeg beskriver først mitt vitenskapelige ståsted, deretter oppbygning av intervjuguiden, prosessen for utvalg og rekruttering av informanter og gjennomføring av intervju. Analysemetoden gjøres rede for, og til slutt skriver jeg om forskningsetikk og premisser for studiets resultater. I det femte kapitlet presenteres analysen av det innhentede materialet. Her belyser jeg temaene som kommer frem i utsagn av mine informanter samt med min tolkning av disse uttrykk. Jeg forsøker å vise hva mine informanter «løfter frem» som typiske ved forståelse av barndom og opplevelse av foreldreskapet i Norge og i Russland, og hvordan de forholder seg til disse forskjellene. Det overordnede spørsmålet jeg prøver å finne svar på er *Hvordan beskriver russiske mødre sitt foreldreskap i Norge?* Sjette kapittel er viet til diskusjon. Her drøftes det funn som temaene fra analysen peker mot i lys av aktuelle teorier og modeller, og i forbindelse med tidligere forskning. Syvende kapitlet er oppsummerende, og avslutningsdel følger etter dette.

2 Teori

I dette kapittel vil jeg gi oversikt over teorier som er relevante for min studie og som ga grunn til min forforståelse, og som jeg vil bruke i drøftingen av mine funn. Først vil jeg skrive om utviklingspsykologi og tilknytningsteori. Så vil jeg redegjøre for det systemiske perspektivet og nøkkelbegreper innenfor det perspektivet. Deretter skal jeg presentere en sosiokulturell tilnærming. Avslutningsvis skal jeg gjøre rede for noen aktuelle begreper innenfor forskning på foreldreskapet.

Noen innledende tanker før jeg går til oversikt over teorier.

Under arbeidet med dette kapittelet kom jeg flere ganger innom beskrivelser av hvordan barndom og barn er forstått gjennom forskjellige teorier. Det er en vanlig tradisjon i forskningslitteratur å rette et kritisk blikk mot eksisterende teorier og modeller for å videreutvikle eget syn eller forståelsesmodell. Ofte fremstår et slikt kritisk blikk ganske «svart-hvitt», hvor utviklingspsykologi for eksempel anses som utdatert eller lite kultursensitiv, mens systemisk forståelse som den mest moderne og derfor mer riktige. Mitt inntrykk er imidlertid slik at teorier, modeller og perspektiver er i konstant utvikling og gjensidig påvirkning. Ingen fag eller tradisjon eksisterer utenfor denne utviklingen og utvekslingen, og det er mulig å finne flere felles trekk ved forskjellige modeller og teorier.

Det systemiske paradigme, som vi senere kommer tilbake til, har skapt (og fortsatt skaper) endring i flere fag og områder inkludert forståelse av foreldre-og-barn relasjoner, syn på barndom og utvikling. Jensen og Ulleberg (2019) argumenterer for at det mekanistiske paradigme dominerer det meste av den faglige forståelsen på de fleste områder. I den sammenheng er det ikke uvanlig å se i litteraturen at slike forandringer beskrives som «paradigmeskifte» (Jensen og Ulleberg, 2019), og overgang fra den modernistiske til postmodernistiske synet (Thuen, 2008). Jeg finner det rimelig å si at det er større forskjell i syn på barndom over tid i et historisk perspektiv enn det er mellom noen aktuelle teorier slikt som de er nå fordi teorier og fag påvirker hverandre. Med dette sagt la oss allikevel se på hvordan forskjellige teorier fokuserer på barndom, utvikling og foreldreskap.

Barndommen har gjennom tiden blitt studert fra forskjellige vinklinger og gjennom forskjellige fag, og det finnes et mangfold av teorier og modeller som tar sikte på å belyse og forklare hva barn er, og hvordan man skal forholde seg til dem på best mulig måte. Syn på barn, barndom og foreldreskap har forandret seg betydelig over tid (Thuen, 2008; Rogoff, 2003; Jensen & Ulleberg, 2019). Denne forandringen går i takt med forandring og utvikling av samfunnet gjennom epoker og politiske og kulturelle tidsskifter (Thuen, 2008).

Rammene for denne oppgaven gir ikke mulighet til å gå detaljert gjennom forskjellige faser i utviklingen av syn på barndom og oppdragelse. Jeg vil heller velge ut noen viktige trekk som må nevnes for å belyse egenskaper ved denne utviklingen innenfor den vestlige kunnskapstradisjonen.

2.1 Utviklingspsykologi

Utviklingspsykologi er et psykologisk forskningsområde som dreier seg om aldersmessige endringer i tenkning, atferd og egenskaper, fra unnfangelse til død (Svartdal & von Tetzchner, 2020). Det utviklingspsykologiske feltet er historisk sett preget av et naturvitenskapelig syn. Under renessansen vokster det fram et ideal om at vitenskap skal være en metodisk observasjon av den fysiske verden. Dette fører til utviklingen av empirisme – en kunnskapsteori som hevder at en kilde til all kunnskap er sanseerfaring (Thomassen, 2013). Blant annet ble barnet forstått som en ren tavle «tabula rasa», som tilegner seg bevissthetsinnhold gjennom sanseerfaring. Thuen (2008) kaller denne historiske perioden i forståelse av barndom som «det formbare barnet».

Opplysningstiden var preget av tro på fornuft, frihet og fremskritt. Dermed ble barndom også sett på som en tid da barnet utformer seg og utvikler sine egenskaper. Idealet er at barnet skal formes og tilpasses samfunnet (Thuen, 2008). Dette førte til økt interesse for vitenskapelige studier av barn og barndom. Særlig stor interesse ble det rettet mot barnas utvikling og sosialisering, hvordan man kan predikere atferd basert på faktorer som påvirker barnets utvikling. Utviklingspsykologien begynte å forme seg, og den var i stor grad forankret inn i positivistisk tradisjon: psykologiske fenomener skulle defineres ved kriterier fra ytre observerbar atferd (Thomassen, 2013; Thuen, 2008).

I tidlig klassisk utviklingspsykologi var forståelsen av barnets utvikling ofte preget av lineær logikk, slikt at barnets ferdigheter ble forstått slik at de ble utviklet i tid både kvalitativt og kvantitativt, og at dette ble ansett som normen (Hennum, 2006). Utviklingen var ofte forstått som «naturlig og universell», som en slags form for forhåndsprogrammert prosess på likt linje med fysiologisk utvikling (Eng m.fl.,2017).

Et viktig karaktertrekk ved det klassiske utviklingspsykologiske faget er antall teoretiske modeller som har som et mål til å forklare hvordan foreldrestil, foreldres egenskaper og foreldrepraksiser er avgjørende for hvordan barnet utvikler seg (Javo, 2010). Foreldrenes, særlig mors, påvirkning ble da ofte betraktet som faktorer som enten medvirker til den riktige, normale utviklingen eller, omvendt, motvirker og i verste fall ødelegger den. Et eksempel på dette er den psykodynamiske modellen som Erik Homburger Erikson utviklet og som beskriver en modell med 8 psykososiale stadier (Erikson, 2000). Dette perspektivet førte til at foreldrene ble tildelt større rolle i forståelse av barnets utvikling og kritiske røster har hevdet at modellen for mange førte til ekstra belastning i form av dårlig samvittighet og økt avmaktfølelse. Thuen (2008) kaller denne perioden og denne diskursen «det sårbare barnet». Det innebærer at barnet og barndom forstås som en slags objekt for utviklingen og ytre utformingskrefter.

Utviklingen som tok plass innenfor vitenskapsteori og filosofi på slutten av XX århundre førte til forandringer innen det utviklingspsykologiske feltet. Forståelsen av barndom ble også preget av systemteori, som vi videre skal se nærmere på. Barnet blir nå forstått som en aktiv deltager, skapende og medvirkende subjekt i samspill med omgivelsene (Thuen, 2008). Nyere utviklingspsykologiske modeller som for eksempel transaksjonsmodellen (Sameroff, 2009) og Bronfenbrenners økologisk utviklingsmodell (Bronfenbrenner, 1979) tar høyde for at sosial kontekst og kultur påvirker barns utvikling i stor grad. Moderne utviklingspsykologi er nå et fag som består av mange forskjellige grener innen psykologi, sosiologi og kulturologi.

2.1.1 Tilknytningsteori

En av teoriene innenfor det utviklingspsykologiske feltet er tilknytningsteori. Den engelske psykologen og psykiateren John Bowlby utviklet i samarbeid med sin kollega Mary Ainsworth

en teori om sosial regulering av emosjoner i familier (Bowlby, 1988, referert i Vetere, 2019, s. 252). Teorien beskriver hvordan barn og deres omsorgspersoner utvikler forskjellige måter å forholde seg til hverandre på (van Rosmalen, 2015). Bowlby, som opprinnelig var en psykoanalytiker var ikke den første eller den eneste som var oppmerksom på tilknytningen hos barn, det var også mange andre psykoanalytikere på den tiden. Denne oppmerksomheten på relasjoner mellom barn og mor begynte for alvor med med Sigmund Freud (1905). Han betraktet mor som den første ytre kjærlighets objekt for barnets primære seksualitet (Jay, 2021). Mens psykoanalyse var mer oppmerksom på barnets indre fantasier og den fysiske tilfredsstillelse av dets primære behov, som førte til at barn utviklet tilknytning til mor, var Bowlby opptatt av den konkrete samhandlingen mellom mor og barn. Hans teori ble basert på ideen at barnet aktivt søker kontakten med sine omsorgspersoner og utvikler over tid representasjoner av andres tilgjengelighet og respons. Bowlby sin forskning var i stor grad inspirert av hans interesse for atferdsbiologi og hans ønske om å utvikle en teori som kunne støttes av empirisk data (van Rosmalen, 2015). Essensen i tilknytningsteori er at barn trenger oppmerksomme omsorgspersoner for å utvikle seg til å bli psykologisk sunne individer. Når forholdet mellom barnet og omsorgspersoner ikke er adekvate for barnets tilknytningsmessige behov kan dette bidra til avvikende atferd, og i kombinasjon med andre risikofaktorer til psykiske vansker (van Rosmalen, 2015). Tilknytningsteori fremhever tillit og trygg tilknytning som en basis for at barnet lærer å regulere sine følelser (Eng m.fl., 2017). Når tilknytningen mellom foreldre og barn er trygg kan barnet stole på foreldre, utforske verden, og få trøst når det trenger det. Trygg tilknytning betyr at barnet også regulerer sin atferd i samsvar med det som forventes av det fra forelderen. Foreldrenes autoritet i den forstand er bygd på tillit fremfor makt, barnet kan velge «å ta gode avgjørelser som gagnar alle» (Vetere, 2019, s. 255).

Mary Ainsworth, en kollega av Bowlby har utviklet en måte å observere og klassifisere tilknytningsmønstre på. Ainsworth (1979) beskrev tre tilknytningsmønstre basert på disse observasjonene, hun kaller dem for «self-protective strategies»: type A, type B, og type C (Crittenden et al., 2014, s. 17). Typene er beskrevet som engstelig og unnvikende (type A) hvor barnet i lite grad signaliserer følelsesmessige behov, engstelig og ambivalent (type C) hvor barnet opplever omsorgspersonen som utrygg og blir opptatt av å tiltrekke omsorgspersonen, men samtidig vil virke avvisende, og trygg (type B) som er kjennetegnet med at barnets

opplevelse av forelderen som trygg og tilgjengelig, og som kan være en base for utforskning av omgivelsene. Senere ble det utarbeidet fjerde type D desorganisert tilknytning, som er kjennetegnet ved et fravær av en bestemt strategi (van Rosmalen, 2015). Dominerende tilknytningsmønstre kunne da gi noe grunnlag for å forutsi barnets oppførsel og måte barnet kunne håndtere sosiale situasjoner senere i livet (van Rosmalen, 2015).

Kritikken som rettes mot tilknytningsteori så vel som mot klassisk utviklingspsykologi er manglende fokus på kulturhistorisk og sosial kontekst og begrunnelse av teorien innen den positivistiske retningen – med observasjoner som grunnlag for teoriutviklingen (Archakova, 2009). Allikevel har tilknytningsteori hatt stor påvirkning på fagfeltet og forståelse av barn-og-foreldrerelasjoner. Tilknytningsperspektivet er vesentlig for både min tolkning av intervjuene, og er nyttig for videre grøftning av materiale.

Med tanke på kritikken må det sies at tilknytningsteori har så vel som andre forståelsesmåter vært i konstant utvikling. Det søkes etter muligheter å kombinere forskjellige tradisjoner og bygge nye måter å forstå og å hjelpe familier på. Crittenden, Dallos, Landini og Kozłowska (2014) integrerer tilknytningsteori med systemisk familieterapi for å utvikle bedre og bredere måter å jobbe profesjonelt med familier. De understreker viktigheten av å forstå at alle mennesker og familier bruker opplærte tilknytningsmønstre, og at disse mønstrene reflekterer både mening av erfaringer så godt som måter å håndtere disse erfaringene på (Crittenden et al., 2014, s. 145).

Dallos og Vetere (Dallos & Vetere, 2009) utvikler en form for «an alternative lens», som er basert på tilknytnings-, systemisk og narrativ teori – Attachment Narrativ Therapy. De argumenterer for at kombinasjonen av disse tre teoriene kan oppveie svakheter som hver av disse perspektivene har hver for seg (Dallos & Vetere, 2009, s. 3-5). Attachment Narrative Therapy setter i fokus historier som mennesker utvikler om sine forhold med andre, på selve fortellingsprosessen og hvordan den samsvarer med selvbeskyttelsestrategier og tilknytningsmønstre (Dallos & Vetere, 2009, s. 9).

2.2 Sosiokulturell tilnærming

Den sosiokulturelle retningen omfatter flere studier innenfor utviklingspsykologi, sosialantropologi, sosiologi og pedagogikk (Thuen, 2008). Det som kjennetegner sosiokulturelle tilnærmingen, er at menneskets utvikling forstås først og fremst gjennom dets deltagelse i kulturelle felleskap, og individet er alltid forstått i sin sosiale og kulturelle sammenheng (Jensen & Ulleberg, 2019; Rogoff, 2003). Den sosiokulturelle tradisjonen har fokus på praksiser eller handlinger (Bergset, 2019). Det antas at mening, regler og kulturelle verdier konstrueres alltid i samspill. I den forstand har sosiokulturelle tradisjonen mye til felles med systemisk tilnærming. Kontekst, dynamiske samspill og meningsskaping er sentrale for begge disse retningene.

Kritikken som er rettet mot det klassiske utviklingspsykologiske perspektivet på barndom fra sosiokulturelle studier er at feltet i lang tid var preget av ideen om «det universelle barnet». Teoretiske modeller og forståelser som ble utviklet i nordamerikanske og europeiske land ble overført til «resten av verden», og fremstilt som gjeldene for alle barn og foreldre (Salole, 2014; Javo, 2010). Rogoff (2003) argumenterer for at utviklingsteoretiske modeller som ikke tilkjenner at de er laget innenfor rammer for en bestemt kultur og sammenheng ikke kan forklare eller beskrive atferd i annen kontekst enn sin egen.

Den sosiokulturelle tilnærmingen er nyttig for denne studien med tanke på å forstå fenomener i et kulturelt perspektiv, det vil si å ikke betrakte den som riktige, normale eller gode, men helst se på hvordan de er historisk og kulturelt forankret.

2.3 Økologiske modellen

Den økologiske modellen av Urie Bronfenbrenner (1979) kan tenkes til å være en teoretisk bro mellom den sosiokulturelle tilnærmingen i utviklingspsykologi og et systemisk perspektiv og kommunikasjonsteori. Denne modellen forklarer barnets utvikling som: «progressive, mutual accommodation between an active, growing human being and the changing properties of the immediate settings in which, the developing person lives, as this process is affected by relations between these settings, and by the larger contexts in which the settings are embedded (Bronfenbrenner, 1979, s. 21). Samspillet mellom barn og omgivelser foregår på

forskjellige nivåer. På mikrosystem nivå er det mennesker og omgivelser barnet samhandler direkte med i løpet av lang tid som foreldre, medlemmer av familien. På mesosystem nivå er det forbindelser mellom forskjellige mikrosystemer, forholdet mellom hjem og skole. Deretter er det eksosystem, som barnet ikke nødvendigvis er i direkte kontakt med, for eksempel foreldrenes arbeid. Makrosystem nivå inkluderer kultur med normer, verdier, tro og tradisjoner. Makrosystem er alle største og inneholder alle andre nivå (Bronfenbrenner, 1979, s. 21-26).

2.4 Systemisk teori og forståelse

Systemisk teori og forståelse er sentralt for denne oppgaven og for måten jeg drøfter materielt på.

Systemteori er en teoretisk forståelsesramme som legger vekt på forståelse av systemer, relasjoner og kommunikasjon (Jensen & Ulleberg, 2019). Det systemteoretiske perspektivet i vitenskap handler om å forstå verden sirkulært, i helhet og sammenheng. Det vil si at en systemisk tilnærming til forståelse av fenomener legger vekt på å se dem i sammenheng med hverandre og i helhet med kontekst: «fenomener blir forstått som en del av et samspill, og ikke som et individuelt problem eller en spesiell egenskap» (Jensen, 2009, s. 23).

Systemteori stammer fra kommunikasjonsteori utviklet av blant annet av biolog og antropolog Gregory Bateson. Han utviklet sin kommunikasjonsteori som et alternativ til den mekanistiske forståelsen av verden, som etter hans mening var ødeleggende for forhold mellom mennesker, natur og kultur (Jensen & Ulleberg, 2019).

Videre skal jeg gi oversikt over sentrale begreper for kommunikasjonsteori og systemisk forståelse.

2.4.1 Sirkulæritet

Sirkulære tenkningen knytter sammen hendelser og betydninger. I stedet for å lete etter sammenhengen mellom årsak- og virkning og fokusere på *hvorfor*-spørsmål, søker man å forstå *hvordan* ting henger sammen (Jensen & Ulleberg, 2019). For eksempel pleier vi i vår kultur å tenke at vi trenger å forstå grunnen til et problem for å løse problemet (Jensen & Ulleberg, 2019). I sammenheng med syn på barndom gjelder det samme for eksempel for vår

forståelse av atferdsproblemer: vi leter etter årsak til atferden for å korrigere den. Å forstå utviklingen sirkulært innebærer å se på hvordan barnet og omgivelsene påvirker hverandre, hvordan flere kontekster kommer i samspill med hverandre, for eksempel familien, skolen, samfunnet, politikken osv. Når man først begynner å se handlingene i samspill, blir det også viktig å ta i betraktning det større bildet – kontekst. En sirkulær forståelse innebærer også at det ikke er mulig «å plassere seg utenfor et sosialt system» og «observere» et sosialt fenomen uten å delta (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 70). En sirkulær forståelse av foreldreskap vil kreve at vi retter «blikket ikke bare mot hvem barna og familiene er, men også mot de profesjonelle utøverne» i familieterapi eller sosialt arbeid (Rugkåsa et al., 2017, s. 35).

2.4.2 Kontekst

Jensen og Ulleberg (2019) tar utgangspunkt i Batesons definisjon av kontekst (Bateson, 1972) som den psykologiske eller mentale rammen vi forstår et fenomen eller observasjon innenfor. De understreker at vår daglige forståelse av begrepet kontekst som sammenheng eller de fysiske rammene er forskjellig fra hvordan Bateson brukte det ordet. I denne oppgaven bruker jeg ordet kontekst ofte, og da både i betydning «sammenheng», «omgivelsene» og som forståelsesramme som er internalisert. Vi forstår alltid kontekstuel, det er kontekst som er avgjørende for hva fremtrer som informasjon for oss. Samhandlingsmønstre, familiens normer, kultur og atferd – alt kan bli forstått som en kontekst for et gitt fenomen eller problem (Torsteinsson, 2019, s. 26).

I denne studien berører jeg mange lag med kontekst og relasjoner. Et lag er en relasjon mellom foreldre og barn. På et annet nivå er det en relasjon mellom foreldrerollen, normer som omhandler denne rollen, verdier knyttet til barndom og syn på barn. På enda et nivå er det en relasjon mellom minoritet og majoritet innom en gitt sosial setting. I relasjoner med andre og i felles kontekst oppstår *diskurser* – måter å forstå og omtanke virkeligheten på (Øfsti, 2010).

La meg i neste avsnitt gå dypere i begrepet diskurs og vise hvordan begrepet diskurs kan være relevant for å belyse problemstillingen.

2.4.3 Diskurs

I forrige avsnitt introduserte jeg ordet diskurs. Diskurs er et system av uttalelser og praksiser som har støtte i dominerende institusjoner og sosiale prosesser i samfunnet (Neuman, 2001). Diskurser konstrueres og støttes av majoriteter i samfunnet, og framstår derfor som mer eller mindre som «sannheter» vi tar for gitt. Et viktig poeng med diskurs er at den fungerer ikke bare avspeilende, men også konstruerende i seg selv – *“...our ways of talking do not neutrally reflect our world, identities and social relations but, rather, play an active role in creating and changing them”* (Jørgensen & Phillips, 2002). Med andre ord er det en «kunnskap» som er felles for majoriteten i et samfunn på et bestemt tidspunkt. Diskurser varierer i forskjellige samfunn og forandrer seg over tid. Eksempler på diskurser aktuelle for denne oppgaven er «barn trenger grenser», «barn trenger forutsigbarhet», «barn skal være tatt på alvor», «det er viktig å gi ros». Utforskning av diskursive rammer kan gi kontekst for dypere forståelse av fenomenet og for avsløring av underliggende maktrelasjoner i samfunnet.

2.4 Narrativ tradisjon

Denne brede tradisjonen er delvis knyttet til det systemiske forståelse, og ha sine røtter i historiografi, kommunikasjonsteori og filosofi. Narrativ betyr en fortelling eller en historie (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 224). Narrativ tilnærming er en form for profesjonell praksis innenfor psykoterapi, familieterapi, sosialt arbeid, og den baserer seg på å jobbe med historier og fortellinger. Det er også en form for vitenskapelig forskning som går an på tolkning av informantenes fortellinger. Felles for det systemiske forståelse og narrativ tradisjon er fokuset på språk og kommunikasjon. Det grunnleggende ved narrativ tilnærming er en anerkjennelse av mennesker tenker i historier på mange ulike måter og nivåer. Vi kommuniserer også gjennom historier ved å fortelle, gjenfortelle og dele dem med andre mennesker (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 224). Måten mennesker oppfatter seg selv og andre er også en form for narrativ med innvevde kulturelle verdier og normer. I den forstand er begrepet narrativ er noe likt med begrepet diskurs. Informantene i denne studien forteller om sitt foreldreskap og syn på barndom også gjennom historier. De er både aktive subjekter som skaper fortellinger og mening, og samtidig er medlemmer av samfunn som er på en måte styrt av historier og diskurser. Jeg som forsker er en resipient – en som hører på historien. På min side tolker jeg det som er fortalt til meg (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 237).

3 Tidligere forskning på barndom og foreldreskap

I denne delkapittel vil jeg gi oversikt over noen tidligere studier som er relevante for å forstå foreldreskap, og blant annet foreldreskap i en annen kulturell kontekst, og som er relevant for min studie.

Fokuset i min studie ligger på hvordan foreldreskap oppleves og konstrueres. Allikevel er foreldreskapet tett knyttet til hvordan barn og barndom forstås. Som Nicole Hennem (2006) formulerer det er «kunnskapen som produseres om barn er med på å definere utformingen av rollen som forelder». For videre gjennomgang av tidligere forskning i dette feltet velger jeg å se på disse begrepene i sammenheng og betrakte dem som to sider av samme sak.

3.1 Barnets plass i familien

La oss først ta på sosiologiske briller og se på forandringer som har skjedd med barnets plass i familien i løpet av de siste 50-70 årene i Europa og i USA. Syn på barnets plass i familien har historisk sett forandret seg i de vestlige kulturene. Verdien av å ha barn har blitt høyere, og barn har i dag en sentral posisjon i familien. Foreldreskapet blir mer sentrert rundt barnet og barnets behov. Foreldre bærer grunnleggende ansvar for barnets utvikling og fremtid og deltar aktivt i barnets liv og utvikling. Denne tendensen omtales som er «involvert foreldreskap» av Forsberg (2010 i Eng m.fl., 2017) og som «grenseløst moderskap» (Elingsæter, 2005). Elingsæter (2005) påstår at «standarden for det moderne moderskapet – det livslange, intensive forholdet til hvert enkelt barn» (Elingsæter, 2005, s. 381). Foreldrene bruker mye tid med barna og for barna, og prioriterer å ha et nært forhold til barna utover det å gi hushold og omsorg. Syn på barnet som «aktør» i sitt liv framstilles som et symbol på norskhet og bidrar til en oppfatning av et «norsk» syn på barn som bedre enn andres mener Gullestad (2006, referert i Rugkåsa et al. 2017, s. 49). «Ifølge Seymour & Bagguley (1999) finnes det et implisitt krav i relasjoner mellom foreldre og barn at foreldre skal stå ansvarlige både for utvikling og vedlikehold av intimitet mellom seg og barna. Intime relasjoner assosieres med kjær- lighet, nærhet, fortrolighet, kjennskap, forståelse» (Henum, 2006, s. 46). Rugkåsa (2017) henviser til forskning på amerikanske familier hvor forskjellige stil for oppdragelse knyttes med klasseforskjeller (Rugkåsa et al., 2017., s. 47). Middelklassenes «intensiv kultivering» er et konstant pågående prosjekt med oppfølging av barna,

oppmerksomhet og stimulering. Barn oppmuntres til å delta i familielivet og utvikle egenskaper som er nyttige for livet senere. Arbeiderklasse foreldre praktiserer ofte «naturlig utvikling» som er preget av større skyld mellom voksenverden og barneverden. Kommunikasjonen mellom foreldre og barn «kjennetegnes av at foreldre gir barn instruksjoner, informasjon og beskjeder» (Rugkåsa et al., 2017, s. 48).

De nevnte tendensene er også typiske for Russland. Forestillinger om foreldreskapet er knyttet til ideen at barn trenger mye tid og oppmerksomhet. Foreldre vektlegger kjærlighet og ansvar som de mest betydelige faktorer i foreldreskapet (Safonova et al., 2019, s. 129-140). Markedsøkonomi gjør at de unge kan ofte tjene mer enn foreldre, og derfor tillate seg mer uavhengighet fra eldre generasjonen (Sinelnikov, 2020)¹. Allikevel er ikke denne tendensen like sterk i alle landets regioner, og mange familier er fremdeles nødt til å bo tett med flere generasjoner under ett tak². Slike sosioøkonomiske faktorer har betydning for utforming av familierelasjoner (Javo, 2010).

Thuen (2008) argumenterer for at en overgang fra den tradisjonelle samfunnsformen med fokuset på felleskap og «å være til nytte» til den moderne samfunnsorden med fokuset på individet og «å være seg selv» er en av grunnene til forandring i det moderne foreldreskapet. På den måten har tradisjonelle, mer kollektive verdier hvor plikt og disiplin sto sentralt ble skiftet med mer moderne, individuelle verdier som anser ekspressivitet og selvtillit som et mål (Thuen, 2008). David Elkind (1994) påstår på samme måte at ideen av «selvrealisering», individuelle mål og viktigheten av karriere påvirker både målet med oppdragelse og måten barn blir oppdratt på. Både barnet og selvrealisering har høy verdi, og barneprosjektet og karriere kommer i konkurrerende posisjon, og gjør at familien blir mer «permeabel», det vil si omsorgen for barnet blir institusjonalisert og foreldrenes autoritet minsker. Med forandringen i syn på barndom, kommer det forandringer i foreldrepraksiser og foreldre-og-barn autoritetsforhold: «The perception of parenting as technique thus also promotes mutual rather than unilateral authority» (Elkind, 1994, s. 93).

¹ <https://tass.ru/obschestvo/8901099>

² <https://ria.ru/20190805/1557121163.html>

Barns autonomi versus familien som enhet påvirkes også ved at barn og ungdom skilles ut som egne rettssubjekter (Hennum, 2006, s. 40). Slikt Hennum (2006) ordsetter det, fremstår omtanke som en plikt, mens autoritetsutøvelse basert på foreldrenes gitte posisjon i en struktur som legitimerer en type oppdragelse basert på lydighet, ikke lenger får samme status som tidligere. Denne politiske forandringen går i tråd med moderne utviklingspsykologiske forståelse av barnet som aktiv aktør som utvikler seg i et konstant samspill med omgivelsene (Thuen, 2008).

Barneloven fra 1981 fordrer foreldrene å se på barn som individer med rettigheter og med stemme som voksne er pliktige til å høre (Hennum, 2006). En av konsekvensene ved dette er at demokratiske verdier og ivaretagelse av individets interesser innenfor familie «setter et spørsmålsteget ved hierarkiske relasjoner mellom foreldre og barn» (Hennum, 2006, s. 40). Thuen (2008) definerer denne tiden som «forhandlingskultur», og mener at barn har mindre respekt for autoriteter og vil være sett og hørt. Dette er utfordrende for foreldre som mister sin makt og autoritet knyttet til sin tidligere posisjon. De må nå finne en oppdragelsesstil som samsvarer denne oppvekstkonteksten, og skal jobbe for å tjene den autoriteten på nytt, men nå basert på tillit og trygge gode relasjoner (Thuen, 2008). I tillegg er postmoderne oppdragelse preget av et mangfold konkurrerende verdier og ideologier formidlet av media. Foreldrene må derfor «ta stilling til ulike valgsituasjoner som kan være avgjørende for barnas liv» (Thuen, 2008, s. 224).

Dette handlet om hvordan synet på barnets plass i familien utviklet seg sosiologisk sett. Det ble gitt en kort oversikt over forskjellige faktorer som hadde virkning på denne utviklingen. La oss videre se på forskning innenfor utviklingspsykologi som handler om oppdragelsessti, disiplin og noen dimensjoner av foreldre-og-barn forhold.

3.2 Oppdragelsesstil

En interessant modell innenfor oppdragelse strategier er en typologisk modell for foreldreskapsstil av Diana Baumrinds (Javo, 2010). Modellen går ut på å beskrive foreldreskap ut ifra to hoveddimensjoner - kontroll og varme. Kontroll dreier seg om krav som stilles til barnet, veiledningen som gis til barnet, og konfrontasjon med problematferd. Varmen dreier

seg om den graden foreldre stimulerer barnets individualitet, selvhevdelse og regulering av egen atferd. Forskjellige kombinasjoner av disse foreldrenes egenskaper utformer fire foreldrestiler, som anses til å stimulere utviklingen av forskjellige egenskaper og ferdigheter hos barn. Til tross for at denne modellen er lite sosialt- og kultureltsensitiv (Javo, 2010, s. 58) er den populær i Norge³. Også Thuen (2008) refererer til forskning som viser at den autoritative foreldrestilen, som skårer høyt på kontroll og varmen, er den foretrukket blant skandinaviske foreldre. Mens den autoritære stilen som kjennetegnes med høy foreldrekontroll og lav varme og tilsvarer «tradisjonell disiplin» verdsettes lavt blant skandinaviske foreldre sammenlignet med enkelte andre vestlige land (Thuen, 2008, s.225). Man ønsker selvstendige barn, men de skal samtidig vise sosial ansvarlighet og respekt for andre» (Thuen, 2008).

Noen forskere (Fize, 2004; Renaut, 2004 referert i Hennem, 2006 s. 48) ser et motsetningsforhold mellom disiplin og nærhet, og forbinder økende disiplinproblemer i skolen med tap av denne distansen mellom barn og voksne. Det vil si at det kreves en viss distanse mellom en voksen og et barn for at barnet skal «være lydig». Når nærhet anses som en viktig premisse for gode relasjoner mellom barn og voksne kan den prioriteres overfor distanse, respekt og voksnes posisjon.

Natalia Moen (2009) i sitt prosjekt «Hjemme blant fremmede og fremmede hjemme: har intervjuet russiske kvinner bosatt i Norge med utgangspunkt i diskursteoretisk perspektiv. Hun undersøker blant annet diskurser om foreldreroller og syn på barn blant russiske kvinner som bor i Norge. I hennes studie kommer det frem at variasjoner i barneoppdragelse konstrueres gjennom den tradisjonelle- og den moderne familielivsdiskursen. Den russiske måten å oppdra barn på tolkes som streng og patriarkalsk, og den norske som snill og preget av likestilling (Moen, 2009, s. 55). Dette har sammenheng med hvordan barn fremstilles av Moen sine informanter. Det norske barnet omtales som «et individ» som har mye frihet til å bestemme selv, og samtidig er uoppdragen og benytter seg av en lang barndom. Det russiske barnet er sett på som kontrollert av foreldre og overbelastet med ansvar og oppgaver, og har en kort barndom (Moen, 2009, s. 56). Også høyt konkurransenivå og en prestasjonskultur som

³ Se for eksempel test for foreldrestil på Bufdir <https://bufdir.no/Foreldrehverdag/foreldrestiler/test/>

kan føre til stress kommer frem i Moen sin undersøkelse. Både stress og mye konkurranse er forbundet med forhold i Russland (Moen, 2009, s. 41).

3.3 Kollektivistiske og individualistiske kulturer

Den nederlandske forskeren Geert Hofstede utviklet i 1980 en modell som beskriver verdidimensjoner og er en av de mest brukte verktøyene for å analysere verdiforskjeller mellom forskjellige samfunn (Salole, 2014, s. 59). Dimensjonen individualisme-kollektivismen beskriver hvordan mennesker forholder seg til andre i sine omgivelser. Disse dimensjonene dreier seg om verdien av autonomi på den ene siden og verdien av selvstendighet på den andre siden. I de mest individualistiske kulturene legges det mest vekt på menneskets uavhengighet, fremhevelse av selv. Medlemmer i en individualistisk kultur «setter egen lykke og selvrealisering foran felleskapets interesser når disse kommer i konflikt» (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 245). I kollektivistiske kulturer er det omvendt mer gjensidig avhengighet, og felleskapets interesser står høyere enn individets (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 245). Denne modellen egner seg godt til å forstå en del fenomener innenfor foreldre-og-barn relasjoner og syn på barn. I kollektivistiske kulturer legges det mer vekt på lydighet, autoritære måter å oppdra barn, det er ofte større fokus på disiplin. Mens i individualistiske kulturer er foreldre mer opptatt av å implementere demokratiske verdier i oppdragelse, gi barnet mulighet til å medvirke, å velge, og å utrykke seg selv. Både individualistiske og kollektivistiske verdier og måter å organisere samfunnsliv på finnes i mange land. I tillegg må vi huske at disse dimensjonene er også i konstant bevegelse i enhver kultur. De kollektivistiske verdiene er ofte forbundet med mer tradisjonelle samfunn, mens de individualistiske ses som en egenskap ved de moderne samfunn og familier (Jensen & Ulleberg, 2019; Thuen, 2008). Thuen (2008) kobler disse dimensjonene med utviklingen i samfunn, og påstår at mye høyere enn før verdi for individualisme er grunnleggende for den postmoderne tiden. Mennesket frigjør seg fra de tradisjonelle former for felleskapet – slekten, klassen, kirken og staten, og sikter på å orientere seg, skaffe egne erfaringer og ny viten for å begrunne sine valg og handlinger. Individuelle verdiprioriteringer står høyere enn de kollektivistiske, og det foregår et skifte i folkelig tankegang fra plikt og disiplin til ekspressivitet (Thuen, 2008, s. 212). Konsekvensen av skifte i verdiprioriteringer er blant annet at foreldre blir nødt til å orientere

seg i mangfold av informasjon og kunnskap om barn, oppdragelse og foreldrerolle. I et hav av kunnskap må foreldre skape sine egne forståelser og utvikle egne praksiser (Thuen, 2008).

3.4 Etnoteorier

Etnoteorier er et begrep som belyser hvordan foreldreskapet konstrueres i et kulturelt perspektiv. Etnoteorier er foreldrenes kulturbetingete forestillinger om barns utvikling og oppdragelse (Super og Harkness, 2002, referert i Javo, 2010, s. 61). Etnoteorier er begrunnet i verdiene og ideologi av samfunnet de oppstår i, og er derfor både dynamiske og sammensatte. Når foreldre blir en del av et annet samfunn enn de har vokst opp i, kommer også etnoteorier i bevegelse. Det er ikke uvanlig at minoritetsforeldre utvikler nye «berikede» syn på barn og oppdragelse og praktiserer både gamle og nye holdninger (Liamputtong, 2007, referert i Javo, 2010; Bergset, 2019).

3.5 Migrasjon og foreldreskapet

Migrasjon og prosesser knyttet til den kan være en viktig kilde for forståelse av foreldreskap for denne oppgaven. Migrasjon betyr vandring mellom land og regioner (Salole, 2014, s. 99). Migrasjonsstudier tar for seg faser for integrasjonsprosessen (Sluzski, 1979, referert i Skytte, 2005, s. 122). stadier på tilpasningsprosessen (Storti, 2001, referert i Sasole, 2014, s.100), forandringer man gjennomgår ved å komme til et nytt land (akkulturasjon), migrasjonsstrategier (Berry m fl., 2002, referert i Salole, 2014, s. 197).

Bergset (2019) utforsker i sin sosiokulturelle studie av fortellinger om foreldrepraksiser i kulturelt komplekse kontaktsoner hvordan «krysskulturelle» foreldre forstår og justerer sine praksiser. Hun presenterer kritikk til Berry (1980) sin akkulturasjonsteori som er ansett som for lineær og endimensjonal (Bergset, 2019, s. 29). I sin forskning setter hun fokus på prosessen og bruker derfor Bachtins (2016) begrep *ideological becoming* eller verdiforming, som hun oversetter det (Bergset, 2019, s. 45). *Ideological becoming* er en prosess av selektiv tilegning av andres verdier, meninger og praksiser gjennom ord (Bachtin, 2016).

Bergset bruker begrepet «polyfoni» og viser hvordan foreldre har mangfoldige og noen gang motstridende ideer om barndom og foreldreskapet (Bergset, 2019, s. 89). Endringene i foreldrepraksiser forklares med modernisering av foreldreskapet, og ikke med tilpassing til det norske (Bergset, 2019, s. 89). Observasjoner av andre sine praksiser blir en kilde til forandring i

egne praksiser fremfor for eksempel verbale råd. Forandringer forstås til å drives av egen frihet og initiativ (Bergset, 2019, s. 90).

I dette kapitlet har jeg gjort rede for noen nyttige begreper og tidligere studier innenfor foreldreskapet og synet på barndom med relevans for min studie.

4 Metode

Dette kapitlet er viet til den vitenskapelige metoden. Metode er en kompleks av måter å skape kunnskap på og å løse oppgaver.

Her vil jeg først beskrive det vitenskapsteoretiske ståsted som oppgaven tar utgangspunkt i. Videre skal jeg klargjøre hvordan dataene ble samlet og behandlet for å komme i mål med prosjektet.

4.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Hensikten med denne studien er å få en dypere forståelse av til russiske mødres erfaringer med å være mor i Norge.. For å oppnå dette ønsker jeg å få frem historier om identitet som en russisk forelder i møte med norske normer, kultur og sosiale forventninger.

Mitt metodiske valg er å foreta en kvalitativ undersøkelse. Kvalitative metoder er forskningsstrategier som er egnet til «å utvikle forståelsen av fenomener knyttet til personer og situasjoner i deres sosiale virkelighet» (Dalen, 2004, s. 16). Ved hjelp av kvalitative metoder kan vi forske på ting som ikke kan måles, for eksempel, erfaringer, opplevelser, mening, forventninger og tanker (Malterud, 2013). I min forskning legger jeg nettopp vekt på å studere erfaringer og opplevelser av morsrolle i en kontekst som forandrer seg. Kvalitativ forskning kan også gi innsikt i hvordan dynamiske prosesser, utvikling og bevegelse foregår: hvordan foreldreskapet forandrer seg påvirket av konteksten (Malterud, 2013).

Oppsummerende kan det sies at kvalitative metoder egner seg for at et menneske studerer, tolker og prøver å forstå andre menneskets erfaring og opplevelse av noe. I vitenskap og filosofi er disse to grenene av kunnskap kalles for fenomenologi og hermeneutikk.

Videre skal jeg gi en kort presentasjon av disse tradisjonene.

4.1.2 Fenomenologi

Fenomenologi er en filosofisk tradisjon og en vitenskapsteoretisk retning som ser på menneskelige opplevelser som på et fenomen i historiske, kulturelle og sosiale sammenhenger (Krogh, 2014). Fenomener studeres fra et «innenfra-perspektiv», slik en person opplever det selv (Thomassen, 2013).

Fenomenologi ble i stor grad utviklet av Edmund Husserl og Alfred Schultz (Dalen, 2011; Tjora, 2021). Innenfor en fenomenologisk tradisjon sees kunnskap som en måte å forstå hvordan mennesker konstruerer sin oppfatning av verden gjennom språket. Mening studeres gjennom hvordan den er formidlet gjennom språk, og fokuset rettes mot det som hva er det som er tatt for gitt i en kultur (Thagaard, 1998; Thomassen, 2013). Det viktigste med fenomenologiske perspektivet er at menneskers erfaringer regnes som gyldig kunnskap (Malterud, 2013). Et fenomenologisk perspektiv forutsetter at jeg som forsker aksepterer utsagn og data som riktig og sant i en intervjukontekst, og at jeg legger til rette for å skaffe en tillitsfull ramme for utveksling av fortellinger og utvikling av data. Hele veien både gjennom datainnsamling og analysearbeid må forskeren være bevisst balansen mellom beskrivelse og tolkning, slikt at informantenes stemmer blir representert, men også at overordnet forståelse kan bli utviklet (Malterud, 2013)

4.1.3 Hermeneutikk

Hermeneutikk er en vitenskapsteoretisk retning som handler om tolkning av meninger i menneskelige uttrykk (Malterud, 2013). Den hermeneutiske tradisjonen har en lang historie som går tilbake til antikken. Den har utviklet seg gjennom forskjellige faser. Det sentrale ved fortolkningen av et utsagn eller tekst er at budskapet forstås i lys av helhet, og at helheten på sin side kan gi innsikt i det enkelte. Dette omtales som den hermeneutiske sirkel (Dalen, 2011). Det andre viktige poenget i hermeneutikk som en filosofi og vitenskapelige tradisjon er hvordan en som forsker behandler sin egen fordom og forforståelse. I følge Gadamer er ingen forståelse er fri fra en annen forutgående forståelse, eller fordom (Krogh, 2014). Han betrakter fordommer som positive forutsetninger for forståelse. Forhold mellom fordom, førforståelse og forståelse har også blitt en del av den hermeneutiske sirkelen, og gjennpårvirker hverandre. Den samlende summen av fordommer og førforståelser er så stor at en menneske kan aldri være bevisst denne helheten. Det utgjør en forståelseshorisont (Krogh,

2014) Ny mening og forståelser oppstår akkurat i denne bevegelsen mellom horisonten av egne fordommer og horisonten for det man ønsker å forstå (Thomassen, 2013).

Hvordan er dette viktig for mitt prosjekt? Nemlig fordi jeg må underveis i analyse og fortolkningsprosess være bevisst min forståelseshorisont og den historisk-kulturelle konteksten som vi er en del av, og som også utgjør en horisont. Min erfaring er ikke fri og uavhengig

Disse teoriene hører til postmodernistiske tradisjonen som blant annet plasserer forskeren i en konstant sammenheng med kunnskapsutvikling og retter fokus fra universelle sannheter til nyanser, spesifikk og heterogen kunnskap som utvikles som et resultat av samhandling mellom forsker og det han studerer (Malterud, 2013).

4.1.4 Sosialkonstruksjonisme

Når vi snakker om at kunnskap utvikles, formidles og studeres mellom mennesker så snakker vi også om sosialkonstruksjonistiske retningen i vitenskapen. Altså all kunnskap konstrueres i språklig relasjon mellom subjekter og mellom subjekter og verden (Thomassen, 2013). Eller for å si det enda litt enklere «alt vi regner som virkelig er sosialkonstruert» (Gergen & Gergen, 2008). Det er viktig å bemerke at språk her er betraktet som et middel – vi kan ikke konstruere uten språk, uten begreper, og det er nemlig språkpraksis som gir oss tilgang til forståelse av virkeligheten (Thomassen, 2013). Dette er en slags sirkulær prosess hvor ord har betydning i en bestemt kontekst eller miljø, og kontekst forstås med hjelp av ord. Viktig egenskap av sosialkonstruktivistisk forståelse er at den betrakter virkelighet som samfunnskapt.

Mennesker forstår virkeligheten på basis av ulike sosiale faktorer (Tjora, 2021). For eksempel en presentasjon eller en beskrivelse av fakta er påvirket av hvem som formidler, hvilken tradisjon en hører til, og hva slags verdier denne tradisjonen tar med seg (Gergen & Gergen, 2008).

Et begrep som blir ofte brukt i denne oppgaven er diskurs. Diskurs defineres av Jørgensen og Phillips (2005) som «en bestemt måte å tale om og forstå verden på». Ved å studere diskurser får man innsyn i den kulturen diskurser oppsto i. Analyse av diskurser har som et mål å belyse

underliggende «tatt-for-gittheter» og regler om hvordan personer innenfor en kultur snakke om bestemte temaer, og hvordan disse regler kan komme i motsetning (Thagaard, 2011). Sosialkonstruksjonistisk tradisjon ser vekk fra universelle sannheter og fra «den riktige måten». Det som det tilbyr istedenfor, er å rette blikk på forskjell som mulighet, og på dialog som måte å forstå (Thagaard, 2011). Gitt at den naturvitenskapelige og positivistiske tradisjoner har vært dominerende i psykologi og i mange andre fag i løpet av lang tid, er det ikke uvanlig at sannheter har tendens til å bli generalisert, og fenomener blir naturalisert (Hennum, 2006).

Mitt teoretisk ståsted har betydning for hvordan jeg som forsker forstår og tolker mine informantenes historier. Det har påvirkning på hva det legges vekt på, hva som velges som relevant, og hvordan materialet drøftes gjennom teoretiske tilnærminger.

4.2 Førforståelse

Begrepet førforståelse ble nevnt tidligere i forbindelse med den hermeneutiske tradisjonen. I tidligere stadier av vitenskapelige historie ble det sett på som et ideal å frigjøre kunnskap fra noe som helst påvirkning fra den som studerer. Med utviklingen av den moderne hermeneutikken ble førforståelse sett som en premiss og en grunn for utvikling av ny forståelse (Krogh, 2014).

Kirsti Malterud (2013) forklarer begrepet førforståelse gjennom en ryggsekk-metafor. Forskeren har den med seg på vei gjennom forskningsprosessen, og ideer og erfaringer han har inne i sekken kan påvirke både valg av veien og hvordan forskeren forstår og tolker fenomener. Derfor er det viktig å være bevisst denne bagasjen og ha en reflektert holdning til den gjennom hele forskningsprosessen.

Forskerens eget ståsted i forhold til tema og fenomener kan sees som både en fordel og en ulempe for forskningsprosessen. Nærhet til tema driver frem forskerens motivasjon og interesse, samtidig kan det virke blindende og begrensende gjennom hele prosessen – fra utvalg av informanter, sortering av data, valg av teorier og drøfting og tolkning av funn.

Ut ifra den «hermeneutiske vendingen» i fenomenologien kan ikke mennesker erfare fenomener løsrevet fra den historiske, språklige og historiske konteksten de befinner seg i, derfor kan ikke førforståelsen legges vekk eller ignoreres, men må trekkes inn i forståelsesprosessen (Thomassen, 2013).

Min førforståelse er utformet av flere faktorer. Det første er at jeg flyttet til Norge i voksen alder. Det andre er min utdanning som psykolog og videre som familierapeut. Det tredje er mine profesjonelle interesser og arbeidserfaring – arbeid i barnehage, arbeid som terapeut med enkeltpersoner og familier, og familieveiledning på oppdrag fra barneverntjenesten. Det er viktig å ta stilling til at jeg og mine informanter er russiske, og det bringer oss nærmere hverandre. Jeg er ofte i Russland og ser mange russiske foreldre med sine barn. Derfor har jeg noen ideer om hvordan russiske mødre er eller kan være i samspill med sine barn. Jeg er på en måte en del av den russiske konteksten, og har noen erfaringer med hva russiske foreldre snakker om og hvordan de gjør det. I tillegg er jeg kjent med temaer og innlegg på den russiske forum i Norge, dette kan gi meg noen ideer om hva er russiske mødre som bor i Norge er opptatt av, hvordan de snakker om noen temaer, hva bekymrer dem osv. Allikevel må jeg huske at min data kommer fra intervjuene, og jeg må gi nok plass til mine informanters sine fortellinger og meninger å komme til synet.

I begynnelsen av arbeidet med denne studien har jeg hatt noen forestillinger om hva som kan komme fram i intervjuene. Litteratur jeg leste underveis kunne både støtte noen av mine forestillinger, og åpne opp for noen nye perspektiver. Etter hvert merket jeg at mitt syn ble mer åpen for hva jeg ser i materiale. Målet mitt med dette forskningsprosjektet er å være åpen for ny kunnskap fremfor å bekrefte noe som jeg tror jeg vet. I neste del skal jeg presentere metoden som ble brukt for innsamling av data.

4.3 Intervjuguide

I dette prosjektet valgte jeg å benytte semistrukturert kvalitativt forskningsintervju som metode for datainnsamling. Denne type intervju er best egnet til å frembringe beskrivende informasjon om hvordan en person opplever et fenomen eller en gitt livssituasjon (Dalen, 2004) Semistrukturert intervju kan forstås som en samtale som har som mål å få frem kunnskap om egenskaper ved det det snakkes om (Malterud, 2013). Et semistrukturert

intervju kan være en kilde til informasjon som gir både omfang og dybde, med tanke på at det gir forskeren mulighet til å følge opp det som informanten tar opp, og som fremstår som viktig og relevant for å besvare problemstillingen.

Intervjuguiden var tenkt til å fokusere samtalen rundt noen aktuelle temaer som kunne belyse problemstillingen, og samtidig være «luftige» nok for å gi plass til informantenes erfaringer og konkrete historier isteden for å helle altfor mye mot forskerens forforståelse (Malterud 2013; Dalen, 2011).

Intervjuguiden (se vedlegg nr. 1) starter med spørsmål som gir forskeren generell informasjon om informanten, slikt som antall barn, barns alder og antall år informanten har bodd i Norge. Det var tenkt at denne informasjonen kunne gi noen rammer for å forstå informantenes erfaring. For å få frem opplevelser og refleksjoner som materiale brukes det videre i intervjuguiden åpne spørsmål som er organisert rundt forskjeller og likheter mellom foreldrerollen og syn på barndom i Norge og i Russland.

Videre skal jeg gjøre rede for prosessen av utvalg og rekruttering av informanter.

4.4 Utvalg og rekruttering av informanter

I denne delen vil jeg beskrive fremgangsmåte og mine valg knyttet til utvalg av informanter. Data ble samlet fra individer som har relevante erfaringer – Russiske mødre som bor i Norge. For å få tak av informanter valgte jeg å lage en annonse på Facebook i en gruppe «Mamma i Norge». Medlemmer i gruppen er russiskspråklige foreldre som bor i Norge.

For å gi en veldig kort statistisk informasjon så er antall mennesker som faller under kategori «russere i Norge» cirka 15000⁴ mennesker. For eksempel antall medlemmer i en russisk språklig gruppe «Mammaer i Norge» var sirka 2900 på rekrutteringstidspunkt. Medlemmer i denne gruppen er ikke bare russere, men også personer med andre nasjonaliteter som har sin opprinnelse fra tidligere Sovjetunionen. Etter første annonsering fikk jeg tre henvendelser. Informasjonsskriv ble sendt til de potensielle deltakerne, og en av dem har sagt seg enig til å bli intervjuet. Den andre informanten ble valgt ut etter andre runde med annonsering. Den tredje informanten fikk jeg rekruttert gjennom en bekjent som spurte henne om hun kunne tenke

4 Basert på informasjon hentet fra Wikipedia med SSB som kilde
https://no.wikipedia.org/wiki/Russere_i_Norge

seg å delta i mitt prosjekt. Alle informantene fikk informasjonsskriv som inneholdt informasjon om hensikten med studien og implikasjoner for deltakerne, lydopptak og oppbevaring/anonymisering av data, frivillig deltakelse, og taushetsplikt.

Jeg har intervjuet tre kvinner som hadde barn mellom ett og atten år. Alle kvinnene kommer fra Russland og har russisk som morsmål og er etablerte i Norge.

Informantene har forskjellige familiesituasjoner – en av dem er gift med en russisk mann og har et barn som er født i Russland. Den andre har et barn som er født i Norge med en norsk mann. En av informantene har to barn – et født i Russland, og et i Norge og de har forskjellige fedre. Det som er felles for dem er at disse kvinnene kom til Norge da de allerede var voksne, og måtte lære seg språket, venne seg til, og etablere seg i et nytt land.

4.5 Gjennomføring av intervju

I forkant av rekrutering ble det gjennomført et prøveintervju med en bekjent av meg. Målet med prøveintervjuet var å teste ut om temaene og spørsmål i intervjuguiden kunne bidra til at intervjuet kunne gi data som var relevante for temaet, og som kunne belyse problemstillingen. Det var også viktig å teste seg selv i en forskerrolle, få innblikk i hvordan det føles å stille åpne spørsmål og høre på historien og samtidig ikke tenke terapeutisk, la være å se sammenhenger, tenke på løsninger, og samspill. Jeg prøvde å legge merke til mine tanker og reaksjoner og øvde på å ikke tolke med en gang, men støtte fortellingene. Prøveintervjuet ble tatt opp. I etterkant hørte jeg på den et par ganger før opptaket ble slettet. Det ble ikke gjort noen endringer i intervjuguiden etter prøveintervjuet, men jeg ble bevisst på at det det kan ta lang tid å stille alle spørsmål fra intervjuguiden.

Intervjuene med informantene fra utvalget ble gjennomført i perioden fra oktober 2017 til september 2018. Alle intervjuene ble gjennomført på russisk. Siden jeg ikke disponerte noen kontorlokale hvor intervjuene kunne finne sted, foreslo jeg for alle at de selv kunne velge mellom å møtes hjemme hos dem, hjemme hos meg eller på et rolig offentlig sted. To av informantene valgte å være hjemme hos seg selv, og en hjemme hos forskeren.

I forkant av intervjuene signerte informantene under et samtykkeskjema (se vedlegg).

Intervjuene ble tatt opp med en diktafon. Intervjuene varte mellom 50 og 60 minutter.

4.6 Transkribering

Alle tre intervjuene ble transkribert av meg.. Dette førte til jeg at jeg ble godt kjent med intervjumaterialet Det ble brukt to forskjellige dataprogrammer – en VLC player og ExpressScribe. Transkripsjonene er gjort så likt lydopptak som mulig med alle de vanlige egenskapene av språklig formidling som pauser, latter, repetisjoner og mumling. Intervjuopptak er transkribert på russisk siden intervjuene foregikk på russisk. Kun det materialet som anses som relevant for å belyse problemstilling er oversatt til norsk av meg. I oversettelsen forsøkte jeg å ha balanse mellom å bevare informantenes eget språklige stil og samtidig gjøre sitatene forståelig for leseren.

4.7 Analyse

I dette kapittelet skal jeg beskrive analyseprosessen. Det å analysere materiale betyr å stille spørsmål til det og utvikle forståelse av meningsinnhold (Thagaard, 2011, s. 147). Mye analysearbeidet handler om dekontekstualisering og rekontekstualisering (Malterud, 2013, s.93). Dekontekstualisering slik jeg forstår det betyr å fange opp noe felles, noe på en måte lignende i materiale fra alle informanter. På den måten sikter forskeren mot å belyse fenomenet. Rekontekstualisering betyr at forskeren arbeider med at det som ble tatt ut av materiale fremdeles har tilknytning til den opprinnelige teksten. I dette analysearbeidet benytter jeg en tematisert tilnærming, det vil si at jeg fokuserer på aktuelle temaer og hvordan de kommer til uttrykk fra informanter (Thagaard, 2011, s. 147). For analyse av datamateriale ble det brukt systematisk tekstkondensering utviklet av Giorgi og modifisert av Kirsti Malterud (Malterud, 2013). Dette innebærer at tekstene av transkriberte intervjuopptakene blir organisert, fortolket og sammenfattet. Valg av denne analysemetoden er basert på mitt ønske å utvikle kunnskap om erfaringer av russiske mødre utfra deres livsverden.

Analysen inspirert av Giorgi utøvdes i fire trinn:

1. forskeren får helhetsinntrykk
2. forskeren identifiserer meningsbærende enheter

3. innholdet i enkelte meningsbærende enheter blir abstrahert
4. forskeren sammenfatter betydning av abstrahert innhold

Videre skal jeg skrive mer om hva ble gjort på disse analysetrinn.

I forbindelse med det første trinn leste jeg gjennom alle de tre transkriberte intervjuene og noterte noen stikkord i marginen. Stikkordene refererte til alle temaer som dukket opp og ga meg overordnet inntrykk hva de transkriberte tekstene handlet om. Videre på det andre trinn har jeg lest gjennom tekstene igjen og valgte kun de stikkord som etter min mening var knyttet til opplevelser, ideer og praksiser knyttet til foreldreskap og barndom. Her ble det etter første omgang notert ti temaer eller koder, som skulle organiseres videre. Denne fasen opplevdes som utfordrende, da det ble fort tydelig at det kan finnes flere måter å organisere koder på. På det tredje trinn ble innholdet fra meningsbærende enheter abstrahert. Målet her var å løfte frem noen meninger som kunne settes sammen for å belyse opplevelse av foreldreskapet, syn på barndom, betydning av egne barndomserfaringer. Dette førte til at opprinnelige temaene ble sortert videre inn i følgende subkategorier: stress, psykisk helse og økonomi, disiplin og grenser, forhold mellom foreldre og barn, utvikling og læring, konkurranse og progresjon, og syn på foreldreskap. På fjerde trinn har det blitt utviklet hovedkategorier som sammenfattes essensen i subkategorier. På dette trinnet har jeg også sammenlignet sammenfattet mening med de opprinnelige utsagn av informanter for å sikre at den passer fremdeles inn. Videre skal jeg presentere disse hovedkategoriene.

4.7.1 Kontekst

Jeg ga navnet «Kontekst» til en hovedkategori som handler om familie som en del av det større miljøet. Data som kodes under den første kategorien beskriver forhold mellom familien og den større verden, eller familiens kontekst i en bestemt tid, historisk og sosial sett. Her er det samle beskrivelser om økonomisk situasjon for familiene, foreldrenes helse, strev og prioriteter, hjelp eller press fra skole, helsetjenester og andre offentlige instanser eller folk rundt.

4.7.2 Syn på barnet

Denne kategorien ble kalt «Syn på barn», og den representerer forholdet mellom foreldre og barn sett av mine informanter som normer. Data som kodes under «Syn på barndom» belyser hvordan foreldrene forstår hva er bra for barn, hva er ønskelig eller ikke ønskelig, hvordan de vil at barn skal ha det, samt med foreldrenes ambisjoner.

4.7.3 Syn på foreldreskap

Kategorien som fikk navnet «Syn på foreldreskap» omhandler foreldrenes forestillinger om ytre krav fra samfunnet, og indre forventninger til seg selv i sin foreldrerolle. Under kategorien «Syn på foreldreskap» kodes det materiale som beskriver sosiale krav og internaliserte forventninger til foreldre. Det må sies at kategoriene har ikke tydelige grenser, og går delvis i hverandre. Denne kategorien på mange måter gjenspeiler kategorien «Syn på barndom». Vi skal se videre på disse kategoriene i drøftingsdelen av oppgaven.

I et analysekapittel fremstår disse hovedkategoriene metaforisk sett som et skjelett, mens underkategorier er «kjøttet». Flere muskler er koblet til en ben og spiller hver sin rolle i organismes bevegelse. På samme måte er noen kategorier eller utsagn er både en del av forestillingen om barndom på den ene siden og foreldrerollen på den andre siden.

4.8 Forskningsetikk

En etisk tilnærming til forskning innebærer at forskeren tar hensyn til informantenes sårbare posisjon og sensitivitet av data under hele forskningsprosessen. Etske retningslinjer og forholdsregler ble opprinnelig utarbeid for forskningsvirksomhet innen realfag og medisin. Men etiske hensyn er ikke mindre viktige for samfunnsforskning, selv når mulige skadevirkninger i dette feltet kan være vanskelige å påvise (Thagaard, 2003).

I mitt prosjekt valgte jeg å følge etiske retningslinjer som anvendes i internasjonale lærebøker (Thagaard, 2003):

- konfidensialitet
- informert samtykke
- konsekvenser av å delta i forskningsprosjektet

Informantene i studien er mødre med barn, som hører til i to kulturer. Det spesielle med disse informantene er at de hører til en relativt liten gruppe mennesker i forhold til hele populasjonen, og i noen tilfeller kan være mer gjenkjennelig for andre medlemmer i samme miljø. Av denne grunn var det spesielt viktig helt fra begynnelsen av prosjektet t å ta hensyn til at informasjonen informantene oppgir behandles konfidensielt. Intervjuguiden ble utformet slikt at den i minst mulig grad omhandler opplysninger som kan identifisere informanter. Alle lydopptakene ble slettet etter transkriberingsprosessen var over. Resultatene i studien er fremstilt på en måte som tar hensyn til deltakerens anonymitet. Jeg oppgir ikke navn, alder, bosted eller andre opplysninger som kan gjøre at informantene blir gjenkjente. I oppgaveteksten valgte jeg å enten bruke kodeord «Mor» med nummer som tilsvarer rekkefølge på intervju eller i ordet informant.

Før rekrutteringsprosessen av informanter startet fylte jeg ut søknadskjema på NSD sine nettsider. Studien ble godkjent som ikke meldepliktig. Informantene ble kjent med prosjektets beskrivelse og ga samtykke til å delta i studien (se vedlegg).

For å ivareta kravet om konsekvenser av å delta i forskningsprosjekt sørget jeg for at ingen informasjon som informantene ga meg skulle bli brukt på en negativ måte. I mitt forhold til materialet og gjennom analysearbeidet prøvde jeg så godt som mulig vise respekt for informantenes opplevelser, utsagn og mening.

Det diskuteres i forskningslitteratur hvorvidt tolkningsprosessen kan betraktes som forskerens makt overfor informantenes utsagn (Thagaard, 2003). Ingen av mine informanter uttrykte ønske om å bli kjent med analyse. For å sørge for at min måte å analysere materiale på ikke virker provoserende hvis informanter skulle kjenne seg igjen i teksten, prøvde jeg å lage et så klart som mulig skille mellom mine egne teoretiske perspektiver og presentasjonen av den forståelsen og opplevelsene mine informanter ga uttrykk for i intervjuene.

4.9 Validitet, relevans, refleksivitet

Kvalitativ forskning, i likhet med kvantitativ forskning, har en rekke betingelser som må tas i betraktning for at forskning kan regnes som legitim. Det som kanskje preger kvalitativ

tilnærming i forskningen mest, er fleksibiliteten. Det vil si at prosesser av datainnsamling, analyse og tolkning overlapper og ofte påvirker hverandre (Thagaard, 2011, s. 30). Malterud (2013) foreslår tre grunnlagsbetingelser for sikring av vitenskapelighet i forskning – refleksivitet, relevans og validitet. Andre fremhever begrepet troverdighet hvor validitet og reliabilitet er sentrale for å vurdere forsknings kvalitet (Thagaard, 2003). I mitt prosjekt velger jeg å følge Malteruds kriterier.

4.9.1 Refleksivitet

Refleksivitet kan forstås som forskerens åpenhet mot nye forståelser og bevissthet rundt sine egne forestillinger og motiver. Det handler om å ikke være skråsikker, men heller sette spørsmåltegn rundt sine forventninger og påvirkning av sin rolle og måten å forstå (Malterud, 2013).

Blant faktorene som har innvirkning på undersøkelsen kan jeg nevne min kulturelle bakgrunn, språk og kjønn (Thagaard, 2003). Min kulturell bakgrunn og felles språk har påvirkning på hvordan informantene oppfatter meg, hva de er villig til å fortelle og hvordan. Felles bakgrunn gjør oss «nærmere». Jeg innbilder at en norsk forsker kunne ha fått noe forskjellige svar på samme spørsmål, og i tillegg har legget merke til andre ting enn jeg har gjort. Mitt kjønn kan også tenkes å påvirke forskningsprosessen. Det at jeg er en kvinne som intervjuer andre kvinner har trolig gjort det lettere. En svakhet ved en slik «nærhet» både med informantene og med fenomener som studeres kan være at jeg som forsker tar noen situasjoner eller utsagn «for gitt» (Thagaard, 2003). Det er viktig at jeg minner meg på å se på situasjonen utenfra.

4.9.2 Relevans

Kravet til studiens relevans er en forventning til at kunnskap som ble utviklet er nyttig og kan også brukes i andre sammenheng (Malterud, 2013). Den skal bidra til at det tilføres noe nytt til den allerede eksisterende mengden av vitenskapelig kunnskap. I mitt prosjekt er jeg på jakt etter detaljer. Det vil si at mitt mål er å gjøre forståelsen som allerede finnes om opplevelser av foreldre i eksil dypere. Eksisterende forskning tilbyr forskjellige syn på krysskulturelt foreldreskap. Allikevel er fenomenet studert mest it ifra et sosiokulturell, sosiologisk og pedagogisk syn. I min drøfting sikter jeg for å vise at et systemisk perspektiv kan være nyttig

for forståelse av foreldreskapet i eksil. Jeg kommer til å belyse temaene som kommer frem i analyse av materialet i lys av sosiokulturelle og utviklingspsykologiske perspektiver, forståelser hentet fra systemisk teori og kommunikasjonsteori. Jeg vil vise at disse temaene kan peke mot noen diskurser som er viktige å ta tak i når man jobber med familier, og da kanskje spesielt hvis man møter russiske foreldre i sin profesjonelle praksis.

4.9.3 Validitet

Validiteten handler om hvor gyldig forskerens tolkninger er (Thagaard, 2003).

Det skiller mellom intern og ekstern validitet. Hvor intern validitet svarer på spørsmål «hva er det sant om» eller om hvorvidt metoden og referanserammen er egnet til å gi gyldige svar på spørsmålene forskeren stiler (Malterud, 2013). Ekstern validitet handler om hvorvidt studiens resultater kan bidra til å opplyse en lignende problemstilling i en annen kontekst.

Min begrunnelse av metodevalg og beskrivelsen av fremgangsmåte er et forsøk på å sørge for at målet for studiens validitet er nådd. Analysen baserer seg på min tolkning av informantenes perspektiv, og tolkningen foregår innenfor teorirammer. Jeg har gjort rede for valgene jeg har tatt underveis i arbeid med prosjektet, hvordan jeg har gått frem og hva jeg har tenkt.

Noen metodiske utfordringer kan være knyttet til antall informanter som er villige til å delta i undersøkelsen. Denne utfordringen er knyttet til et begrep «mettet data». Data er mettet «når det er nok informasjon for å gjenta undersøkelse, når alt mulighet for å få ny data var oppnådd og det ikke er mulig å kode mer» (Fusch & Ness, 2015, s. 1408), oversatt fra engelsk av meg). Tidsrammer og begrensninger rundt arbeid med en masteroppgave gjorde at jeg valgte å ikke rekruttere flere informanter etter de tre intervjuene var ferdig transkriberte. Materialet fremsto som omfattende, og allerede under transkripsjonsprosessen kunne jeg overfladisk se noen felles trekk og kategorier som ble senere utviklet til koder og grupper. Om jeg hadde gjennomført flere intervjuer ville kanskje det forekomme noen flere temaer eller detaljer som omhandlet foreldreskapet i Norge, men det ville i lite grad påvirke de temaene som allerede ble nevnt i intervjuene.

5 Presentasjon av empirisk materiale

I denne delen vil jeg presentere empirien som ble et resultat av informantenes fortellinger på den ene siden, og forskerens forståelse og posisjon på den andre siden. Empirien er inndelt i ulike tema utfra studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

Problemstillingen er:

Hvordan beskriver russiske mødre sitt foreldreskap i Norge?

Forskningsspørsmål er:

- *hvordan reflekterer de rundt forskjeller og likheter i å være foreldre i Norge og i Russland*
- *hvilken betydning har egen barndom og oppvekst for foreldreskapet*

Her vil jeg først gi en kort oppsummering av mine funn.

- Foreldreskapet er en dynamisk prosess som er påvirket av både rammer og tid.
- Kontekst i betydningen av økonomiske, sosiale og psykologiske forhold rundt familien påvirket deres barndom og utvikling. Konteksten av egen barndom ser ut til å oppfattes som en viktig kilde til hvilke forventninger informantene har til seg selv i rollen som forelder.
- Utøvelse av foreldreskap, verdier og syn på barndom bærer preg av de rammene de befinner seg i nåtiden. Kjennskap til både russiske og norske normer fremstår som både utfordrende og ressursgivende. Det utvikles et krysskulturelt syn som lar mine informanter å kombinere forskjellige praksiser og lete etter balansen mellom forskjellige måter å forstå foreldreskapet på.

Videre skal vi se nærmere på beskrivelser av foreldreskapet. Noen av beskrivelsene som er presentert nedenfor handler direkte om foreldreskapet, mens noen går mer på syn på barndom. I min analyse betrakter jeg dem som to sider av samme sak – det som ansees som normen for barndommen blir også et mål for foreldreskapet. Med andre ord hva man gjør som forelder baserer seg på normene rundt det som er ønskelig, bra og riktig for barn.

Presentasjon av materiale er organisert rundt tema som kommer opp i intervjutekstene for å få frem «stemmer» av mine informanter. Temaene belyser forestillinger om normer og verdier knyttet til foreldreskap og barndom i lys av russiske og norske forståelsesrammer.

Presentasjon av empirien er fordelt etter følgende tema og subtema:

1. Kontekst som ytre faktorer:
 - stress,
 - psykisk helse,
 - økonomi i families liv.
2. Syn på barndom:
 - barnas plass i familien,
 - disiplin og grenser,
 - barnas utvikling og læring,
 - konkurranse og progresjon, intellektuell og sosial utvikling – norske og russiske perspektiver
3. Et godt foreldreskap i Russland og i Norge

5.1 Kontekst: stress, psykisk helse og økonomi i families liv

Både foreldreskapet og barndom påvirkes av konteksten familien befinner seg i. Konteksten består av forskjellige faktorer som for eksempel krav som stilles til foreldre, stressende hverdag og økonomisk situasjon.

5.1.1 Stress

I Norge er det mindre stress

Russiske mødre som har flyttet til Norge og etablerte seg opplever sin hverdag som mindre stressende. Mindre stress frigjør foreldrenes tid, oppmerksomhet og ressurser.

Felles for mine informanter er at de opplever forskjell når det gjelder stressnivå i Russland og i Norge:

«Jeg tror at hvis vi hadde bodd i Russland, ville det selvfølgelig være mer stress og press på barnet»,

«I Russland kreves det stadig fra familien»,

«I Russland er det en litt annen livsstil, mer stress, mindre rolig, mer irritasjon».

Informantene snakker om forskjellige typer stress enten den er knyttet til tid, krevende arbeidssituasjon eller forhold mellom foreldre og den større verden. Uansett hva årsak til stress er, har den forskjellige konsekvenser for foreldre-og-barn relasjoner.

For eksempel kan stress overføres til barn i form av hektiske hverdager, høye krav med hjemmelekser, manglende tid sammen med foreldre. Mor 2 forteller hvor lite tid hadde hun med barnet sitt på grunn av jobb: *«jeg var med barnet i halvannen time max, pluss om morgenen for å gjøre oss klar til barnehagen».* Hun uttrykker også at det kan bli *«mye press på barnet»* med krevende skolearbeid selv i første klasse.

Stressende hverdag kan også påvirke hvordan foreldre kommuniserer med barna, *«i hvilken tilstand»* foreldrene er - uttrykt av min andre informanten.

Mor 3 har kjennskap til anbefalinger fra «moderne litteratur» i barnepsykologi som går på å se barn som likeverdige partnere med egne ønsker og avtale med dem. Hun forteller at det ikke er lett å ta disse metodene i bruk fordi de *«krever mer innsats, både mentalt og fysisk, mer tidskrevende»*, og uttrykker forståelse for at i Russland med mye stress og irritasjon bruker foreldre andre metoder, som for eksempel å skremme, å sammenligne barnet med andre barn eller å avlede.

Mor 2 beskriver hverdagen i Norge som mindre stressende, men påpeker også at det kan være en ulempe, nemlig at altfor lite stress går utover progresjon og fremgang (mer om progresjon og fremgang skal det også snakkes videre i dette kapitlet):

«Her er det mindre stress på voksne, henholdsvis mindre stress overføres på barnet» og «noen ganger virker det som om alt er for avslappet her, for avslappet. Og jeg har en følelse av og til at jeg ikke vet at vi kaster bort tid».

Hun beskriver avslappende holdning som noe som hører til Norsk virkelighet og motvirker utvikling av ferdigheter. Dette kan også forstås som uttrykk for den normative forventningen at man kan ikke slippe av hvis man vil utkonkurrere andre.

Mor 1 beskriver en enorm lettelse når hun opplevde frigjørelse fra stress knyttet til krav og forventninger til morsrolle:

«jeg fikk mye lettelse over at jeg ikke trenger å ofre meg selv for å bevise for alle at jeg er en god mor. At jeg er tilstrekkelig i den formen jeg er i».

Marginene for «det normale» og forventninger til «en god mor» opplevdes som stramme og stressende. Dette henger sammen med høyt nivå for konkurranse mellom mennesker, lav toleranse for alt som er utenfor disse smale normalitetsmarginer.

For henne det å være mor i Russland var knyttet til veldig mye stress i form av respektløs behandling og konstant kritikk:

«Jeg ble skjelt ut for at for eksempel barnet mitt ikke ville spise eller ikke ville sove eller, jeg vet ikke, spiste et gressklipp eller tok tak i noe».

Kritikken hun opplevde ser ut til å være knyttet med de normative forventningene fra samfunn. Det forventes at «alle barn» følger en viss utviklings- og oppførselsstandart, og det er foreldrenes ansvar at dette skjer:

«Etter min erfaring er en god forelder i Russland en som er taus. Og aldri motsetter seg. Det vil si at du begynner å protestere på en eller annen måte, du begynner å snakke med leger og lærere og så videre, så kommer det mange beskyldninger. Det vil si at jeg gikk gjennom denne veldig vanskelige opplevelsen selv. Det vil si full respektløshet for foreldre i Russland»

og

«dette er en forelder som ikke eksisterer, men samtidig håndterer han på en eller annen måte barnet sitt».

Jeg tolker det på en måte at høye krav til foreldrerollen i kombinasjon med lite respekt gjør at foreldreskapet i seg selv oppleves som stress.

Mor 3 snakker om stress gjennom et tema om forventninger til seg selv. Hun beskriver seg selv som *perfeksjonist*, og forteller at egne forventninger er «vanskelig å oppnå» og at det er «vanskelig å finne balanse» mellom et ønske å «rekke alt» og tid til å slappe av.

Hun forklarer videre at hennes høye forventninger til seg selv stammer mest sannsynligvis fra de forventningene som hennes foreldre hadde til henne. Denne forklaringen hører etter min mening til en forståelse som bygger på at foreldrenes forventninger blir internalisert av barn.

5.1.2 Økonomi

Familien som må overleve

Økonomiske belastninger gjør noe med foreldre – når foreldre tenker på å overleve har de mindre fokus på barn. Mine informanter betrakter økonomisk trygghet og stabilitet som grunnleggende faktor for en god barndom.

Informantenes utsagn om økonomi har noe til felles. Det at foreldrene har tilgang til økonomiske ressurser/mat/velstand er en grunnleggende faktor for familiens trygghet. Alle tre har opplevd i sin unge alder tider med svært dårlig økonomisk situasjon i Russland, og alle var i større eller mindre grad preget av det.

Opplevelser og erfaringer fra egen barndom gjøres om til premisser til en bra barndom - det er nødvendig med grunnleggende økonomisk trygghet:

god barndom er *«at det er grunnleggende ting - mat, klær, slikt barnet kan være bekymringsløst»* forteller en av informantene,

den materielle velstanden er viktig for den andre også: *«når barnet mitt vil ha en vakker kjole, så går vi og kjøper en vakker kjole uten å tenke en gang på det»,*

«materieell velstand er også bra» mener den tredje.

5.1.3 Psykisk helse

De viktigste rollemodeller

Foreldrene som får hjelp, støtte og informasjon har bedre utgangspunkt til å være gode rollemodeller.

Temaet psykisk helse kommer særlig i uttrykk hos en informant. Jeg velger allikevel å trekke det fram som et tema da det er knyttet til hennes tidlige opplevelser og erfaringer, og er med på å utforme hennes syn på god barndom og godt foreldreskap.

For denne informanten er foreldrenes psykiske helse er det viktigste for en bra utvikling av barnet:

«foreldrenes psykiske helse. Jeg tror dette er det viktigste. Og veldig ofte, akkurat på jobben, når de begynner å ta barna til psykologer der, vil jeg si "ikke rør barna", foreldre bør gå til psykologer. Barn bare kopierer»

Hun legger vekt på at foreldrene må være gode rollemodeller for at barna skal ha det bra:

«når foreldrene ikke lyver (ler), la oss bare si. Vel, når foreldre har ansvar for sine egne handlinger, når de gir et eksempel på en sunn holdning til livet»

Ideen om at foreldrenes måte å være på og kommunisere med barn er avgjørende for barnas utvikling kommer til uttrykk gjennom refleksjoner hos den andre informanten også. Hun ser sine egenskaper, som hun opplever som negative, som et følge av hvordan moren hennes kommuniserte med henne. Denne typen kommunikasjon observerer hun i samspill mellom hennes mor og sønnen sin:

«Da moren min var her, og jeg bare så på henne i kommunikasjon med sønnen min, ble det så klart for meg at alle mine problemer og kompleks, alle vokste ut av en slik oppdragelse i barndommen».

5.2 Disiplin og grenser

Grenser for trygghet, disiplin for frihet

Alle informantene uttrykker at de opplever forskjell i hvordan disiplin og grensesetting håndteres i Russland og i Norge. Felles oppfatning er at det er vanlig med mer hierarkisk orientert disiplin i Russland. To av informantene uttrykker at det er ønskelig med grensesetting for at barn skal føle trygghet og ikke bli bortskjemte. Del vil si at de ser seg selv som mer opptatt av disiplin og grenser enn det er «vanlig» i Norge.

Disiplin og grenser blir belyst av informantene på forskjellig vis, men allikevel dukker de opp regelmessig gjennom datamaterialet.

En av mine informanter bruker begreper *disiplin* og *grenser* ofte for å beskrive forskjeller mellom russisk og norsk skole. Her snakker hun om tiden barnet hennes gikk på en norsk skole fra 1. til 4. klasse:

«i prinsippet tilsvarte disiplinivået (ler mye) nesten til det vi er vant til»,

Men etter 4. klasse ble det annerledes:

«for eksempel har jeg sett veldig store problemer med disiplin på skolen de siste årene. Fordi ingen av voksne (på skole) forstår at det er i det hele tatt er nødvendig å sette klare grenser».

Videre reflekterer hun om grunnene til denne situasjonen:

«Men kanskje de tror at de ikke skal begrense friheten (til elever), men igjen, hvor slutter friheten til den ene, og hvor begynner friheten til den andre?»

Samme informanten forteller at hun opplever at uønsket oppførsel ikke stoppes eller begrenses hverken i familier eller på skolen:

«når uønsket atferd ikke blir stoppet eller begrenset ... selv om jeg forstår at når den (oppførselen) bare begynner, hvis den på en eller annen måte blir taktfullt og forsiktig begrenset, så vil det ikke oppstå noen problemer i det hele tatt. Men veldig ofte ser jeg at dette ikke skjer. Ikke i familier, ikke på skolen. Og til slutt, vel, blir det ikke bra for barnet selv».

Med andre ord kan det forstås slikt at grenser og regler for hva som er tillat og hva som ikke er det anses som viktige i oppdragelsen. Fravær av regler er ikke bra for selve barnet.

Hun gir et eksempel på at med hennes barn fungerte det best da hun forklarte ting på forhånd:

«Jeg har alltid forklart alt til henne selv når hun var liten. Fordi det var umulig å komme til enighet med henne ellers, og det var nødvendig å forklare slik at hun ville forstå hvorfor dette ikke skulle gjøres, hvorfor dette skulle gjøres, hva som kunne gjøres og hvorfor dette skulle gjøres nå, og så videre. Nå, hvis du forklarer henne, ville alt være normalt, mens dette "vi gjør det bare" fungerte ikke i det hele tatt».

Den andre informant gir flere uttrykk for viktigheten av grenser:

«God barndom – når det er klare og presise grenser - hva som er tillatt hva som ikke er, det vil si livet er på en eller annen måte organisert, strukturert, forutsigbarhet skal være»

Hun forteller hvordan det å sette grenser har vært vanskelig for henne:

«på grunn av en skyldfølelse var det veldig vanskelig for meg å sette grenser for barna, hver gang jeg ble plaget av dårlig samvittighet – er jeg for grusom, er jeg ikke oppmerksom nok. Dette utmattet meg».

Videre sier hun at det er en nyttig hjelp for foreldre å lære dem å sette grenser:

«de blir tilbudt å bo der i 4 eller 6 uker i et spesialsenter med barna sine og blir lært å sette grenser for barn, regler osv».

Sammenfattet kan det bety at grensesetting er en foreldrepraksis som er ønskelig – hvis den ikke er tilstedet, så må det læres.

Hun merker at noen familier i Norge setter heller ikke tydelige nok grenser for sine barn:

«Jeg mener at kanskje ... uh ... at grenser er ikke tydelig etablert ... Jeg har en følelse av at i noen familier er det ikke så veldig strukturert, at barn er litt bortskjemte».

I utsagn av mine informanter er grensesetting knyttet til trygghet og forutsigbarhet som foreldre må skape for barna. Det er verdier som settes høyt av mine informanter. Diskursen som disse utsagn bygger på er at barnet ikke er moden for mye ansvar. Mye ansvaret anses som noe som gjør barn utrygg og er truende for at barnet beholder sin barndom. Barndom må være bekymringsløs, og barn må få lov å være barn.

Trygghet, grensesetting og foreldres ansvar for struktur er knyttet sammen med barnas posisjon inne i familien. Det kommer særlig frem i uttalelser av en av mine informanter. Hun snakker om at ideen om at barnet ikke er i sentrum av familien, men «følger ved siden» dør ut i hele verden. Dette knytter hun med bedre økonomisk forhold. Ulempen med at barnet plasseres i families sentrum er at det får altfor mye fokus på seg. Fokuset kan være vanskelig å bære for barnet som er liten og uerfaren:

«... noen små, uten erfaring og i utgangspunktet ikke overlevende i naturen, bør ikke bestemme selv hva hele familien gjør».

5.3 Barnas fremtid og plass i verden

Barn skal ikke føle seg alene, men ikke som verdens konge heller

Oppgaven som gjelder å hjelpe barna å finne sin plass blant andre i samfunnet fremstår som både viktig og vanskelig. To av tre informanter reflekterer om hvordan de ønsker et forhold mellom barnet og den store verden skal være. Begge er opptatte av at barnet skal helst mestre en slags balanse mellom å ivareta sine interesser og samtidig kan være i stand til å tenke på de andre:

«Det vil si at jeg helst vil at barnet skal kunne presentere seg selv og høre en annen i ungdomsårene. Slik oppførsel. Slik at han ikke føler seg alene, og for det andre ikke som verdens konge».

Den andre mener også at det er norsk å være mer fokusert på seg selv:

«Her ser folk ut til å være mer fokusert på seg selv»

og

*«norsk særegenhet er det å være først og fremst vendt til seg selv og deretter til andre»,
«Forståelse av grenser, forståelse av respekt for andres rom, og et blikk tilbake på at det i prinsippet er mennesker rundt deg - det er på en eller annen måte ikke så mye av det her».*

Samtidig spør hun seg selv om det er en russisk forståelse som er skjev og feil:

«Kanskje har vi (Russere) tvert imot en skjev forståelse? For hvis en person tenker først på alle andre som er rundt og så på seg selv til sist, så er det også feil».

Forståelse av andre, varsomhet mot andres grenser, mulighet til å høre andre kan forstås som empati. I dette tilfellet konstrueres empati av mine informanter som en ønskelig egenskap hos barn. Høyere nivå ev empati motsettes med selvstendighet og vending mot seg selv, og omtales som mer russisk egenskap enn norsk.

Det ønske at barnet skal kunne presentere seg selv, eller tenke på seg selv først, kan tolkes som en diskurs om autonomi. Det at mennesket tenker først om andres komfort og behov kan forstås gjennom begrepet tilhørighet. Autonomi og tilhørighet er vanlige kjennetegn ved kollektivistiske og individualistiske kulturer.

Når mine informanter uttrykker ønske om at barnet skal kunne mestre det, så tolker jeg dette som et ønsket at barnet kan kommunisere med andre. Det vil si at barnet har sosiale ferdigheter: barnet skal kunne være empatisk, og balansere mellom å være autonom og uavhengig og samtidig vise omtanke og har gode venner. Skal kunne avtale og forhandle mellom sine og andres ønsker.

Med sitatene som er presentert overfor har jeg forsøkt å vise hvordan mine informanter oppfatter forskjeller i forhold mellom foreldre og barn i Russland og i Norge, og hva de ønsker for sine barn når det gjelder deres plass i samfunnet. Men hvordan gjør man det? Videre skal vi se på hva mine informanter forteller om hva man gjør som forelder for at barna skal ha det bra.

Temaene under er også tett knyttet til hvordan godt foreldreskap konstrueres av mine informanter. Dette kommer vi tilbake til i et avsnitt Foreldreskap i Russland og i Norge. Alle informantene uttrykker at det er viktig å ta barn på alvor, se dem som likeverdige mennesker med egne ønsker.

Den ene sier at en god barndom er når *«barn blir hørt, sett, når de blir tatt på alvor»*. Det er viktig for henne at hun kan *«være mer ærlig med dem»*, og at hun kan fungere som en rollemodell for barna.

Den andre informanten forteller at *«i moderne litteratur anbefales det å forhandle mer med barnet, betrakte det som en likeverdig partner, å forstå at barnet har noen ønsker, og du har noen ønsker, og du må komme til enighet»*.

Det kommer i uttrykk hos mine informanter at den måten foreldre kommuniserer med sine barn er viktig for hvordan barna kommer til å ha det videre i forhold til verden. Dette har vi allerede sett på i forbindelse med tema Psykisk helse.

5.4 Barnas utvikling og læring: konkurranse og progresjon, intellektuell og sosial utvikling – Norske og Russiske perspektiver

Mindre prestasjon og mindre progresjon

Alle tre informanter merker forskjell mellom perspektiver på barnas læring og utvikling i Russland og i Norge, men har delvis ulik erfaring med disse perspektivene.

Gjennom utsagn av mine informanter kommer det frem at i Russland vektlegges det tidlig intellektuell utvikling for barn, mens i Norge legges det mest vekt på sosial utvikling og lek.

Læring og utvikling i Russland er preget av tøffere konkurranse, fokus på kontroll, progresjon og resultater. Skoleutdanning er mer preget av kontroll og normer, og det er henholdsvis mindre plass for barn med særegne behov og toleranse for variasjoner i atferd. I Norge er det mer plass for lek og sosial samhandling både i barnehage og på skole.

En av mødrene sammenligner skoleprogrammer for første klasse: *«hun gikk i barnehagen fra henholdsvis 2,5 år og til 6. Det vil si at da hun kom hit, kunne hun lese, skrive, og regne. Det vil si at det første året ikke var så vanskelig for oss, fordi det første året kunne hun bare lære språket, for det nivået som er her i første klasse, det kunne hun alt fra før»*.

Hovedtrekk er at i Russland vektlegges det tidlig intellektuell utvikling i form av læring, mens i Norge legges det mest vekt på sosial utvikling gjennom lek.

«I Russland er alle opptatt av tidlig utvikling slik at han kan lære å lese og skrive raskt der»

og

«i Norge kan det se ut til å være en litt annen ekstrem, men her blir det lagt stor vekt på en slik sosial utvikling» - forteller en av mødrene.

Læring og utvikling i Russland er preget av tøffere konkurranse, fokus på kontroll, progresjon og resultater. En av informantene forteller at i russisk skole er det *«mer kontroll, kritikk og press for å jobbe hardt, prestere, og studere»*.

I Russland kan det forventes at høy skolepress med mye hjemmelekser løses ved at barna læres å lese og telle før skolen starter, og med at foreldre *«gjør lekser sammen med barna»*. Det kan igjen illustreres med et utsagn fra en av informantene: *«I Russland kreves det stadig fra familien»*.

I Norge er det snarere en forventning til at skolen tilpasser seg i tett samarbeid med foreldre og andre instanser.

Sammenlignet med forhold i Russland fremstår Norsk kontekst for barneoppdragelse i beskrivelser av mine informanter som trygt og avslappende. Mødrene forteller at det er i Norge mer fokus på sosiale ferdigheter fremfor intellektuelle, trivsel og positive opplevelser for alle innenfor fritidsaktiviteter prioriteres fremfor konkurranse.

Mine informanter opplever dette på forskjellig vis.

Den ene savner prestasjonsnivå som er vanlig i Russland, men vil heller ikke at belastningen blir for høy for barnet.

Hun uttrykker etter min mening noe ambivalens i forhold til de norske og russiske normene:

«Vel, det konkurransenivået, som i utgangspunktet tror ikke jeg er så dårlig, men når det blir altfor stort, så er det mye press på barnet. Jeg har bekjente i Russland i første klasse som gjør lekser til kl. 22.00 hver dag. Dette virker unormalt for meg, og den belastningen går for langt»

Samtidig opplever hun at belastningen er altfor svak i Norge:

«noen ganger virker det som om alt er for avslappet her, for avslappet. Og jeg har en følelse av og til at jeg ikke vet at vi kaster bort tid eller noe sånt. Fordi for eksempel drev barnet mitt med Kung Fu her i Norge i fire år, hun drev med Kung Fu for fire år og lærte ingenting, hun kan faktisk ingenting i det hele tatt»

Hun mener også at barn ikke blir korrigert nok for å lære hva er riktig:

«fra erfaringene fra den norske skolen ... dette er ikke nok. Fordi hun går nå i sjette klasse, og jeg forstår at de fremdeles ikke retter feil for mange».

Den andre snakker om å finne balanse mellom den intellektuelle og det sosiale fokuset i utviklingen, og generelt om viktigheten av balanse mellom hennes måte å forstå og praktisere

foreldreskap på og måten mannen hennes ser på det. Hun ser denne balansen i at de komplimenterer, utfyller hverandre.

Min tredje informant har en annen erfaring når det gjelder barnas læring og utvikling. For henne handler denne forskjellen i at i Norge fikk barna muligheter som de ikke kunne få i Russland. De fikk premisser og støtte for å utvikle seg på best mulig måte:

«I Russland ville han aldri ha noe slikt. Han går på ski, de går til bassenget, de handler, de går turer, de besøker fornøylespark. Han ville aldri hatt noe slikt i Russland. Han har et liv»

og

*«Og den yngre ... i Russland ville han ikke ha det noe godt, han ville blitt gjort taus»,
«...vi gjorde innsats alle sammen: sosiale, pedagogiske og psykologiske tjenester, og faren hans og jeg, vi gjorde en god jobb, og som et resultat, nå har han venner, han studerer veldig bra, han får medisinsk behandling. Når jeg ser på hans barndom nå, blir det varmt i hjertet mitt. At han virkelig har det bra».*

Selv om informantenes erfaringer varierer når det gjelder læring og utvikling i Russland og i Norge, kan disse fortellingene sammenfattes slikt at det oppleves en tydelig forskjell i disse normene. Opplevelsen av mine informanter imidlertid er at det ikke var lett å tilpasse seg den nye konteksten. Mødrene forteller at det tok dem tid til å forstå hvordan ting fungerer. Det var krevende å tilpasse seg til norske verdier, normer, syn på foreldreskap og barndom. Den overgangen beskrives som sjokkerende, skremmende. Det kreves ofte tid til å tilpasse seg forskjellene.

5.5 Foreldreskap i Russland og i Norge

Lærer å være mor på nytt

Forståelse og opplevelse av foreldrerollen er kontekstuell. Den er satt sammen av egne erfaringer fra barndom, oppvekst og samspill med omgivelsene.

Gjennom data kommer det frem at informantene opplever at foreldre i Russland handler annerledes enn foreldre i Norge gjør. Foreldre i Russland beskrives å bruke mer makt i

oppdragelse enn foreldre i Norge. Relasjoner med barna bygger i større grad på autoritet og lydighet i Russland, og på respekt og likeverdighet i Norge.

Det å lytte, å skryte og å gi ros sees på som mer norsk foreldrepraksis. Videre følger noen eksempler fra informantene.

Barn i Norge «får ofte skryt, foreldrene på en eller annen måte gleder seg over deres prestasjoner, mmm.... at de trøster barna, prøver å lytte til dem og forstå dem» den ene informanten. Hennes foreldrepraksis var i stor grad preget av repetisjonen av egen erfaring, og gjenspilte måten hun selv ble behandlet av de andre i Russland:

«Jeg ble liksom ikke spesielt rost der, oftere slått og skjelt ut. Og faktisk overførte jeg en veldig lik holdning til mitt barn. Jeg følte selvfølgelig at dette var galt, og at det ikke var nødvendig å gjøre dette, men jeg hadde ikke annen støtte».

For denne moren ble forhold med omgivelsene en nøkkelfaktor i hennes forandring som forelder. Hun beskriver den russiske kulturen som voldelig:

«hvor det er forbudt for en person å handle på en annen måte enn andre mennesker gjør. En slags konstant påføring av noen stereotyper om hvordan man skal oppføre seg. Og disse påleggene skjer ved hjelp av trusler».

Jeg forstår det slikt at både hun selv som mor og barnet hennes opplevde at kravene var altfor høye, urealistiske. Kravene og forhold som var rundt var skremmende. Det å komme til Norge og oppleve en helt annen forhold til sin morsrolle ble overveldende:

«det var for det første ingen fordømmelse, og for det andre forsto de (spesialistene som har jobbet med hennes barn) veldig godt hele konteksten jeg befinner meg i».

Etter at hun selv fikk støtte, hjelp og forståelse, og opplevde respekt som forelder, kunne hun lære å være annerledes som mor:

«etter å ha flyttet til Norge lærte jeg å bli mor igjen her. Og jeg er veldig glad for at jeg lærte, det forandret mag mye».

Den andre informanten forteller at det var krevende til å venne seg til forskjellene som hun opplevde i Norge, og det blir bedre etter at hun begynte å kjenne de:

«Jeg kjenner allerede denne forskjellen, jeg har allerede tenkt på det mye, skjønte, veide alle fordeler og ulemper – det sjokkerer meg ikke lenger. Ja, jeg har allerede funnet en slags balanse. Men det virker for meg at for mange er det et stort sjokk, for mange russisktalende foreldre».

Den andre informanten tar avstand til praksiser som hun omtaler som vanlige i Russland. Hun vil heller ikke være som noen andre foreldre i Russland:

«de skriker på barn mye, og selvfølgelig ser jeg de samme tendensene i meg selv, noen ganger. Men jeg vil ikke være den skrikende forelderen».

Dette tolker jeg slikt at det oppfattes som mer vanlig og russisk å skrike på barn. Noe man må jobbe med for å motvirke.

Samtidig er den samme informanten usikker på om forskjeller i forhold mellom foreldre og barn skyldes kultur, men uttrykker at hun merker tendenser til at i Russland slike forhold bygges i større grad på autoritet. Her snakker hun om tillit og varme i forhold mellom seg selv og sin mor, og mor og bestemor:

«Igjen kan jeg ikke si at dette (lite tillit) er et rent russisk trekk. Noen av vennene mine hadde veldig varme og tillitsfulle forhold til foreldrene sine, noe jeg noen ganger var misunnligg for. Derfor ser det ut til at dette ikke er så mye kulturelt, men i Russland ser det ut til at slike forhold mellom foreldre og barn ofte er ... vel, igjen, det som ofte er ... er basert på en slags autoritet av eldste. Du må respektere de eldste, du kan ikke være frekk. Her, i Norge, er denne autoriteten i utgangspunktet bygget annerledes enn barndommen. Det er et veldig like forhold her».

Hun bruker ordet *lydighet* når hun reflekterer rundt det hva er ønskelig i barnas oppførsel i Russland. Ifølge henne står det i motsetning til at i Norge er det ønskelig at barnet er *selvstendig*.

Min tolkning er at hun ser motsetning i varme og tillitsfulle, og autoritære forhold. Hun uttrykker at det er viktig for henne hvordan barnet opplever sine foreldre: at barnet føler at foreldre kan alltid *hjelp og støtte*.

Den tredje informanten opplever at det er vanlig i Norge å ha en positiv holdning til det barnet gjør: *«...derfor imponerer den norske ideen meg: å rose først»*. Det å være kritisk mot seg selv og andre beskriver hun derimot som et særegen russisk trekk. Sammenfattet kan det tolkes

slikt at når man kommer fra Russland, så er det naturlig at man er mer kritisk mot seg selv og andre inkludert barn.

Hun vurderer denne egenskapen som «*ikke så bra trekk*» og uttrykker et ønske om å lære å gjøre som nordmenn gjør - «*gi det positive først*». På denne måten tar hun også avstand fra den russiske praksisen.

Disse utsagn gir et bilde av hvordan konteksten påvirker foreldrerollen, hvordan norske normer blir gradvis internalisert og tatt i bruk av russiske mødre. Det kan sies at måten disse mødre forstår hva er bra, hva er ønskelig, hvordan de vil ha det for sine barn er også et resultat av samspill mellom egen erfaring og norner som de fanger fra omgivelsene. Jeg tolker det slikt at gjennom å eksponeres og gradvis tilegne seg nye måter å forstå foreldreskap på tar mine informanter noe avstand til «gamle» måter – de utvikler seg som foreldre i samspill med norsk kontekst.

6 Diskusjon

Hovedtema for min studie er foreldreskapet i en krysskulturell kontekst. Det finnes både forskjeller og likheter i hvordan barndom og foreldreskapet forstås i forskjellige kulturer og samfunn. I min forskning er jeg interessert i hvordan slike forskjeller og likheter oppleves av russiske mødre som oppdrar sine barn i Norge, og hvordan deres egen barndomsopplevelser påvirker dem som foreldre. Jeg fant ut at forståelser av foreldreskapet ikke er statiske, men dynamiske. De forandrer seg med tid og påvirkes av og henger sammen med konteksten. Hvordan vi forstår noe som informasjon, som likt eller forskjellig er relasjonelt, det oppstår alltid i sammenheng med hvem vi er og hva vår forståelsesramme er: det handler om «a difference which makes a difference» (Bateson, 1972, s.199).

I dette kapitlet vil jeg diskutere temaene som kom frem i analysen av materialet. Temaene handler om forskjeller som mine informanter opplever i forhold til syn på barndom og foreldreskap i Russland og i Norge. Det er følgende temaer: stress i livet, familiens økonomi, foreldrenes psykiske helse, barnets plass i familien – grenser og disiplin, syn på utvikling og

læring, og forventninger til foreldreskapet. Temaene blir drøftet i lys av teoriene som jeg har gjort rede for i teorikapittelet.

6.1 Kontekst

6.1.1 Stress

Når mine informanter snakker om hvordan det opplevdes å være forelder i Russland, og hvordan det oppleves i Norge, kommer stress fram som et tema. Dette kommer frem på forskjellige måter: hverdagsstress som er knyttet til livsstil, stress knyttet til forventninger til foreldreskapet, og stress knyttet til prestasjonspress og krav på skolen. Jeg vil drøfte dette teamet i lys av et systemisk og et sosiokulturelt perspektiv. Mine informanter kobler stress de opplevde i Russland med høytempo livsstil eller med andre ord med hvor fort hendelser skjer. I sosiokulturelle studier forskes det blant annet på samfunnstempo og tidsperspektiv. Samfunnstempo er samfunnets grunnleggende perspektiv på normer knyttet til tid, den kommer ofte til uttrykk gjennom hastigheten på folkets gang, bevegelser og språk (Salole, 2014, s.92-95).

Tidsperspektiv er også en måte tid er forstått på og behandlet i en kultur. Ut ifra tidsperspektiv vil mennesker fra forskjellige kulturer oppfatte tid som for eksempel saktegående, bortkastet, flyvende osv. Både russisk og norsk kultur forstår tid som *monokron* eller *linear* (Salole, 2014). Dette kommer til syne gjennom uttalelig mange språklige uttrykk som for eksempel: «bedre føre var enn etter snar» (norsk), «skynde seg til noe» (norsk og russisk), «tiden venter ikke» (russisk), «tiden flyr» (norsk og russisk), «tiden er som en spurv: hvis du savner den, vil du ikke fange den» (russisk), «tiden er mer dyrebar enn gull» (russisk) og «morgenstund har gull i munn» (norsk). Det er språklig konstruert både i Norge og i Russland at man ikke bør kaste bort tiden, men bruke (være produktiv) hvert eneste minutt effektivt. Hastigheten på livet er høyere i store byer, og i vestlige industrialiserte kulturer sammenlignet med små steder og livet i tradisjonelle kulturer. Både demografiske og geografiske faktorer påvirker hvordan vi opplever og strukturerer vår tid, opplever stressnivå, prestasjoner og mål. Dette er godt forklart i en tegnefilm av Philip Zimbardo⁵. I sammenheng

⁵ <https://insights.humancapital.aon.com/talent-assessment-blog/how-our-perception-of-time-affects-us>

med det, er det interessant å bemerke at oppfatninger av livstempo og stress også varierer innenfor et land.

Mine informanter uttrykker at det er mindre stress i Norge. Dette kan forklares med at det bor mindre mennesker i Norge enn i Russland og i norske byer enn i de byene mine informanter kom fra. På den måten kan vi betrakte stress i foreldres liv som en kontekst som setter rammer for samspill mellom foreldre, barn og samfunnet, og påvirker derfor barnets utvikling både direkte og indirekte. Lang arbeidsdag og reisevei, høye skolekrav og tøffe sosioøkonomiske forhold er stressende for foreldre og dermed for barn. Mindre ytre stress og lavere hastigheten for livet i Norge frigjør foreldrenes tid og ressurser, det gjør at livet både for foreldre og for barn fremstår som mer trygg og forutsigbar.

Men det er som sagt ikke bare ytre faktorer som påvirker om vi er stresset eller ikke. Det er også måten vi oppfatter tid og konstruerer virkeligheten på, som kan gjøre oss mer eller mindre stresset. Sett fra et systemisk perspektiv kan det sies at måten vi forholder oss til stress er påvirket av konteksten og omvendt. Vi kan forstå dette gjennom begrepet sirkulæritet. Måten vi forstår og forholder oss til en stressende situasjon kan påvirke selve situasjonen og oss igjen, i den forstand er det en sirkulær prosess. Sagt på et systemisk språk vil signalet forsterkes av vår feedback (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 385).

Opplevelsen av å være stresset ble mindre hos mine informanter etter at de har flyttet og etablerte seg i Norge. De forteller om at det er mindre tidspress, lavere ambisjoner for å rekke alt og lavere prestasjonskrav når det gjelder for eksempel fritidsaktiviteter for barn. De tok en norsk kontekst inn i seg og ble dermed litt forandret av det.

La meg illustrere poenget med en kort personlig historie. Før besøkte jeg hjembyen min St. Petersburg ganske ofte. St. Petersburg er Russlands nest største by med ca. 5 millioner innbyggere. Hver gang etter ankomst dit merket jeg at jeg hadde den «norske» roen med meg i løpet av et par dager. Jeg gikk litt saktere enn de andre rundt, var generelt mer tålmodig enn jeg kan være, smilte avslappet rundt omkring. Etter noen dager med tette program, fulle busser og lange avstander var jeg nødt til å omstille meg til den vanlige «St. Petersburg modus» - bevege meg raskt, passe på, bli mer konsentrert. Det var rett og slett ikke mulig å fortsette å være på en norsk måte – du kan bli tråkket på, folk blir irritert fordi du er sakte, du

rekker ingenting. Men andre ord måtte jeg tilpasse meg i takt med ytre forandringer for å ikke falle ut av strømmen.

Natalia Moen Larsen viser i sin forskning hvordan russiske kvinner beskriver den russiske hverdagen som fylt med stress og mas og norsk gjennom ord som sakte og rolig (Moen Larsen, 2009). Moen sine informanter forteller blant annet hvordan de gradvis blir «fornorsket» gjennom å venne seg og ta i bruk diskursene «fred og ro» (Moen Larsen, 2009).

Marianne Gullestad (1989) sin forskning viser at «fred og ro» er viktige kulturelle kategorier i norsk kontekst, som innebærer standarder for hva som anses som virkelig, viktig og riktig. Når «fred og ro» anses som verdifullt, forventes det at man ikke skal stresse, men heller håndtere hverdagen uten stress.

Med andre ord i en stressfull kontekst er man på en måte forventet til å stresse for å mestre. Mens forandring av kontekst og verdier vil påvirke ikke bare livs tempo og de ytre faktorene, men også oppfatningen av hva som er riktig, og hvordan en skal handle.

6.1.2 Økonomi

I min forskning kommer det frem at mine informanter opplevde økonomiske forhold som en vesentlig faktor for oppvekst. Som barn har alle i større eller mindre grad vært påvirket av familiens økonomiske situasjon. I voksen alder ser mine informanter grunnleggende materiell trygghet som et premiss for en god barndom. Det er derfor min tolkning at familiens dynamikk, foreldres praksiser, barnets oppvekt og utvikling ikke kan sees på eller studeres separat fra familiens økonomiske situasjon og betingelser. Det er interessant å se dette funnet først i sammenheng med min forforståelse. Nemlig at økonomiske faktorer var noe jeg ikke hadde tenkt noe om før jeg starter undersøkelsen. Det ble på en måte overraskende for meg som forsker at alle informantene snakket om økonomiske faktorer som påvirket deres familier og deres oppvekst. Jeg måtte innse at min forforståelse av foreldreskap var preget av at jeg lagt vekt på andre forhold enn det. Hva skyldes det? Grunner kan være flere. Utdannelse i klinisk psykologi og tidligere interesse til den psykodynamiske tilnærmingen kunne gjøre at jeg er vant til å lete etter årsak i det indre fremfor å se ting i samspill med sosiale omgivelser. For eksempel i klassiske utviklingspsykologiske modeller legges det knapt noen vekt på sosioøkonomiske betegnelse familier bor under. Familien og barn i slike teoretiske

perspektiver er ofte sett på adskilt fra omgivelsene og strukturelle forhold (Rogoff, 2003). Kanskje det kan også spille inn at jeg selv har vokst opp i samme land og har utviklet en «blind spot», og betrakter de økonomiske faktorer som «tatt for gitt». Derfor ser jeg at det er nyttig å se på disse betingelser som viktige elementer i dannelse av foreldreskap og barndom, og betrakte dem som en viktig del av konteksten for utviklingen.

Sett fra et systemisk perspektiv kan økonomiske faktorer forstås slik at de er med å påvirke foreldreskap og barndom. La oss se på det nærmere.

Vi kan bruke begrepene kontekst og samspill for å diskutere påvirkning av økonomiske faktorer på familien. Som nevnt i teorikapittelet kan kontekst forstås både som de ytre rammene for foreldreskapet, og som en indre ramme vi mennesker forstår og handler gjennom (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 86). De ytre rammene her er vanskelige økonomiske forhold som familiene til mine informanter måtte overleve i. Den indre rammen er betydning familien og miljøet rundt legger i det økonomiske. Her spiller tradisjoner, kultur, verdier og diskurser en rolle – alt som påvirker betydningen av økonomiske forhold. For eksempel peker Jensen og Ulleberg (2019) på forskjeller i hvordan barn prioriteres i de moderne og de tradisjonelle familiesystemer. De hevder at verdien av familiens overlevelse er høyere i den tradisjonelle familien, hvor moren til og med var «villig til å sette barnet til side i kampen for tilværelsen. Familiens overlevelse gikk foran omsorgen for barnet» (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 245). Det samsvarer med hvordan en av mine informanter reflekterer rundt dette: ideen om at familier overlever og barnet henger med dør ut: når familien ikke trenger å overleve, så settes barnet midt i familiens fokus. Med andre ord gir konteksten rammene for samspill mellom barnet, foreldre og miljø rundt på den måten at samspillet i en familie blir påvirket av hvilken økonomisk og materiell situasjon man er i.

På et annet nivå er det viktig hva samfunnet legger vekt på i sammenheng med barn og økonomiske rammer og betingelser. Et eksempel på dette er hva som regnes med at et barn trenger og hvordan det økonomiske påvirker barnets samspill med andre barn. Er det en forskjell mellom å være et barn i en fattig familie blant fattige familier og å være et barn i en fattig familie blant rike familier? Mine informanter legger vekt på at barnet skal oppleve at det «hører til» sitt miljø, og føle at de strekker til et felles «nivå».

Det argumenteres også innenfor utviklingspsykologiske feltet for at sosioøkonomiske og sosiopolitiske faktorer kan ha en innflytelse på barns atferd og psykologisk utvikling, og spesielt i kombinasjon med andre faktorer (Siegler et al., 2010; Javo, 2010). Familiens økonomiske situasjon kan forstås som en konsekvens av den ytre konteksten, arbeidsledighet for eksempel. Samtidig er det en faktor som former samspill mellom foreldre og barn (for eksempel foreldrene opplever stress, er slitne, har skyldfølelse) og mellom familien og miljø (familien har ikke råd til å delta i sosialt liv på den måten den vil, barna føler annerledes, ekskludert på skole osv). Dette kan illustreres med hjelp av den økologiske modellen av Urie Bronfenbrenner (1979). Denne modellen tar i betraktning samspill på flere nivå, eksemplvis hvordan foreldre og skolen forholder seg til hverandre (Bronfenbrenner, 1979, s. 21).

Jeg har forsøkt å vise at økonomiske forhold kan påvirke foreldreskapet og barn både direkte og indirekte. For eksempel kan et barn fra en fattig familie oppleve seg som forskjellig i møte med andre barn på skolen når han eller hun ikke har samme muligheter, leker, klær, deltakelse i fritidsaktiviteter osv. Et barn kan også kjenne på konsekvensene av familiens vanskelige økonomiske situasjon gjennom foreldrenes stress og usikkerhet.

6.1.3 Psykisk helse

I mine informanternes utsagn kommer det frem at foreldres psykiske helse er det viktigste for god barndom. Også måten foreldre kommuniserer med sine barn på forstås som en betydelig faktor for barnas utvikling..

En av informantene reflekterer rundt betydningen av foreldrenes psykiske helse for hennes oppvekst, hun forteller blant annet om manglende ytre ressurser og negative kontekstuelle faktorer som spilte inn – situasjonen i sin helhet var dårlig.

En diskurs om foreldrenes påvirkning på barnas utvikling hører til den moderne vestlige tradisjonen, hvor foreldrene er tildelt hovedansvar for barnas omsorg. I tråd med den klassiske utviklingspsykologiske og tilknytningspsykologiske syn fremstår foreldre som hovedfaktor i den psykiske og den emosjonelle utviklingen hos barna (Hennum, 2006, s. 39). Det er imidlertid ikke mulig å påvise det motsatte – at foreldrene ikke påvirker sine barn. Spesielt når det gjelder alvorlige psykiske plager er det mye forskning som tyder på at det kan ha negative konsekvenser for barn (Siegler, et al., 2010, s. 375). Men spørsmål her er i hvilken

grad er det foreldre som påvirker sine barn sammenlignet med andre faktorer i familiens liv (Hennum, 2006). Levekår og livssituasjonen må tas i betraktning for forståelsen og vurdering av barnets utvikling (Hennum, 2006, s. 39). Forståelsen av barnets problemer som emosjonelle og relasjonelle baserer seg på ideer om barndomsdeterminisme og foreldredeterminisme. Barnomsdeterminisme er en forestilling av at opplevelser i barndomstiden definerer den fremtidige utviklingen. Foreldredeterminisme er en forestilling om at innflytelse fra foreldre bestemmer barnas fremtid (Furedi, 2002, sitert i Hennum, 2006, s. 44). Disse ideene har sine røtter i klassiske utviklingspsykologiske modeller, som ofte forstår utviklingen som en naturlig og universell prosess, og foreldres påvirkning, for eksempel helse eller væremåte, som en entydig faktor som skulle føre til bestemte og universelle konsekvenser hos alle barn.

Eir Torvil (2019) har forsket på hvordan sakkyndige psykologer forstår omsorg, foreldreskap og utviklingsbetegnelser. Han peker på at omsorgssituasjon forstås i noen tilfeller som «utvalgte risikofaktorer ved mors person» snarere en helhet av sammensatte faktorer. Foreldrenes psykiske helse og negative personlighetstrekk har en tendens til å tolkes som en risiko for barn uten at sakkyndige diskuterer hvorvidt forelderen likevel kunne være en god omsorgsperson (Torvil, 2019, s. 46).

Hennum (2006) peker på at foreldrenes oppdragelsesmetoder er oftest sett på som årsak til problemer som gjør at ungdom kommer i kontakt med hjelpeapparatet. Disse ideene ligger til grunn for at barnet defineres som «sårbar» i relasjon med foreldre. Når mine informanter reflekterer rundt den påvirkning som foreldrene hadde på deres utvikling og utforming kan dette også forstås som uttrykk for «sårbarhets» diskursen (Thuen, 2008). En av informantene gir et godt eksempel på en slik måte å tenke på: *«Da moren min var her, og jeg bare så på henne i kommunikasjon med sønnen min, ble det så klart for meg at alle mine problemer og kompleks, de alle vokste ut av en slik oppvekst fra barndommen»*. Innenfor denne diskursen forstås barnet som sårbar, og må dermed beskyttes fra de negative påvirkningene. Grunnlaget for denne forståelsen av barn er på den ene siden sosialpolitiske forandringer i lowverket og utviklingen av velferdsstaten som tok plass fra ca. 1950-tallet og utover. På den andre siden er det et resultat av barnepsykologiens gjennomslag som førte til et nytt menneskesyn i oppdragelse, omsorgsideologi og utdanningstenkning (Thuen, 2008).

Sett fra et systemisk perspektiv kan samspill mellom foreldre og barn og mellom foreldre og omgivelser få større betydning i forståelse av barnets utvikling (Jansen, 2013, s. 46-47). Det vil si at vi kan ta i betraktning hvordan barnet selv oppfatter og reagerer på situasjonen, på foreldrenes psykiske tilstand, hvilke faktorer i det samspillet som kan anses som ressurs. På den måten kan atferd og handlinger forstås som kommunikasjon, og barn kan få mulighet til å oppleve bekreftelse og mestring (Haavind & Øvreeide, 2013, s. 276). I tillegg betrakter vi hva består konteksten av - hvordan relasjonen mellom barnet og skolen er, mellom forelderen og skolen, mellom forelderen og hjelpeapparatet (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 338).

En annen personlig historie kan kanskje være en nyttig illustrasjon her. Min egen skoletid mellom 1989 og 2000 var preget av forandringer og innovative ideer fra skoleledelse. Innføring av seks-dagers skoleuke, forsvinning av gammelt sovjet skoleuniformen og innføring av ny skoleuniform, som foreldrene skulle betale for, har ikke vært møtt med stor entusiasme av mine foreldre. De protesterte så mye mot «arbeidsdag» på lørdager at de valgte å ikke sende meg på skolen på lørdager i hvert fall i ett år, og hele familien fortsatt å besøke besteforeldre og gå på ski istedenfor. Uten av at dette i seg selv var skadelig for meg, så følte det på en måte rart å både være lojal mot skolen og til mine rebelske foreldre. I noen andre tilfeller kan slike relasjoner mellom foreldre og skolen være en ekstra belastning for barnet.

Jeg har diskutert hvordan tema psykisk helse kommer i uttrykk i mine informantenes uttalelser. Det er en synlig tendens til å legge hoved ansvar for barnets utvikling og velvære på foreldrenes egenskaper eller eventuelt på samspill. Uten å argumentere mot viktigheten av disse faktorene prøvde jeg å løfte det frem og vise at det finnes mulighet til å forstå det flerdimensjonalt. Det er da ikke bare foreldrenes egenskaper (som sykdom for eksempel) som spiller rolle for barnets utvikling, men sammenheng og summen av flere forhold i samspill mellom foreldre og barn og i relasjoner mellom foreldre og omgivelsene rundt familien (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 36).

6.2 Barnets plass i familien: disiplin og grenser

I min analyse kobler jeg den måten mine informanter reflekterer rundt disiplin og grenser med hvordan de forstår barnets plass i familien og forhold mellom foreldre og barn. Dette kommer

til uttrykk gjennom hvordan mødrene snakker om autoritet, lydighet, grensesetting og selvstendighet ut ifra russiske og norske perspektiv.

Felles oppfatning er at det overfor barn kreves mer disiplin og lydighet i Russland, og det er mindre disiplin både hjemme og på skole i Norge. Thuen (2008) peker på at i samfunn med høye individuelle verdiprioriteringer, som Norge er, byttes plikt og disiplin til ekspressivitet (s. 212). Det kan i så fall bety at i Russland er det en annen balanse mellom kollektive og individuelle prioriteringer.

Mine informanter verdsetter varme og tillitsfulle forhold mellom foreldre og barn. Sosiologisk sett hører disse prioriteringer under kategori intimfamilie. En intimfamilie «har som hovedoppgave å være et emosjonelt felleskap og en ramme for individuell utfoldelse» (Hennum, 2006, s. 46). Det er en familie hvor følelser mellom individer utgjør limet. Relasjoner med foreldre kan i så fall forstås for eksempel som en læremodell som barn kommer til å internalisere og bruke videre i livet. En slik forståelse hører hjemme i tilknytningsperspektivet hvor indre «arbeidsmodeller» (Moe et al., 2013, s. 175) vil påvirke hva slags tilknytningsstil man utvikler og på hvilken måte den skal forholde seg til andre betydningsfulle mennesker senere.

Mine informanter posisjonerer seg selv og barn i tråd med det sosiopolitiske bildet som ble beskrevet i en teoridel under avsnitt *Barnets plass i familien*. I måten de snakker om barn kommer det frem at prosjektet med barneoppdragelse står sentralt i familien (Thuen, 2008), og foreldre har hovedansvar for barnets utvikling (Henum, 2006). Samtidig kommer det frem at informantene opplever noen forskjeller i foreldre-og-barn forhold i Russland og i Norge – for eksempel en annen form for autoritetsforhold mellom foreldre og barn, noe annerledes syn på barnets autonomi og selvstendighet. Dette kan forstås i lys av forskning som knytter oppdragelsesstil og klassetilhørighet (Lareau, 2003, referert i Rugkåsa et al., 2017, s. 48). I middelklasse familier forstås barnet som «et prosjekt» som skal kultiveres av foreldre, og barnet står sentralt i familien, mens i arbeidsklasse familier «*henger barnet med*» som en av mine informanter uttaler det. Jeg forstår det slikt at forandring i livsforhold til mine informanter, har påvirket syn på oppdragelse. Ideene de har om forhold mellom foreldre og barn påvirkes og nyanseres ved at mødrene har flyttet til Norge.

For mine informanter er det viktig at barnet har sosiale ferdigheter. Barnet skal kunne mestre balansen mellom autonomi og tilhørighet – at det har venner, kan tenke på andre og forstå andres grenser, og samtidig kan «presentere seg» (ikke undergå andres vilje etter min tolkning). Det som er interessant her at «ønsker» uttrykt av mine informanter samsvarer nesten bokstavelig med Utdanningsdirektoratet (2017) sin visjon for sosial læring og utvikling: «Å kunne sette seg inn i hva andre tenker, føler og erfarer, er grunnlaget for empati og vennskap mellom elevene. Dialog står sentralt i sosial læring, og skolen skal formidle verdien og betydningen av en lyttende dialog for å takle motstand. I møte med elevene skal lærerne fremme kommunikasjon og samarbeid som gir elevene mot og trygghet til å ytre egne meninger og til å si ifra på andres vegne. Å lære å lytte til andre og samtidig argumentere for egne syn gir elevene et grunnlag for å håndtere uenighet og konflikter, og for å søke løsninger i fellesskap».

Foreldrene og lærere anses som viktige rollemodeller for at barnet lærer å mestre denne balansen mellom seg selv og andre. I måten mine informanter snakker om ferdigheter kommer det utviklingspsykologiske forståelse frem – synet på at sosiale ferdigheter blir grunnlagt i barndommen, de læres og utvikles i samhandling med foreldrene og omgivelsene. Dette kan støttes av både tilknytningsteori (Vetere, 2019, s. 252), den økologiske modellen (Siegler et al., 2010, s. 366), og den typologiske modellen for oppdragelse (Javo, 2010; Thuen, 2008). Jeg skal imidlertid ikke argumentere mot det, men heller sammenligne det med en systemisk forståelse.

Til forskjell med utviklingsteoretisk syn ville systemisk tilnærming vektlegge hvordan sosiale ferdigheter konstrueres i møtet med andre (Jensen & Ulleberg, 2019). Det utelukker ikke påvirkning av forforståelse og tidligere erfaring, men setter konstruering av virkelighet i samtale og samhandling i fokus (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 71). Sagt med andre ord blir ikke barnet «ferdigutviklet» og «ferdigopplært» til voksenlivet, men det kommer til å fortsette å lære, utvikle seg og forandre seg i tiden og i samspillet med forskjellige mennesker og situasjoner. Denne måten å forstå utvikling på kommer frem i utsagn av en av mine informanter: *«Jeg ser at noen barn her er litt bortskjemte. Men generelt ser jeg at samfunnet på en eller annen måte retter dem (ler). De kommer ut (av familien) i et uavhengig liv, de*

begynner å leve som student, tjene noen penger, og det selvstendige livet fikser disse feilene. Og generelt ser jeg ikke noe forferdelig i dette. Jeg ble også rettet av mitt uavhengige liv».

Ifølge Charles Taylor (1992, referert i Thuen, 2008, s. 212) er sosial samhandling den eneste måten å finne seg selv: «et selv kan aldri beskrives uten referanse til dem som omgir det». Og denne samhandlingen foregår igjen og igjen i forskjellige kontekster og med forskjellige mennesker.

Jeg har forsøkt å vise at ideen om barnets plass i familien er både kulturbetegnet og dynamisk. Hvordan barnet posisjoneres i familien er med andre kontekstavhengig.

Videre skal jeg drøfte temaer disiplin og grenser i lys av modellen for verdidimensjoner, det sosiokulturelle perspektivet, den typologiske modellen og tilknytningsteorien.

6.2.1 Disiplin

Disiplin defineres i den store norske leksikon («Disiplin», 2019) som «orden, tukt eller lydighet i en militæravdeling, en skole, en skoleklasse eller et arbeidslag. Det betyr også å ha evne og vilje til å underordne seg en felles ledelse».

I barneoppdragelse er disiplin knyttet til hvordan barnets utvikling og barnets oppførsel og atferd forstås (Javo, 2010). I samsvar med dette kan disiplineringmetoder også fremstå ganske variert, noen vil være rettet mot oppførsel, andre vil fokusere på barnets behov og derfor måter å dekke disse behov, noen vil handle om den aktuelle kommunikasjonen mellom barnet og forelderen eller omsorgspersonen. For eksempel ut ifra et psykodynamisk perspektiv kan disiplin forstås som foreldremetoder som sikter for å håndtere barnets oppførsel styrt av underbevisste følelser og ønsker (Siegler et al., 2010, s. 344). Ut ifra et tilknytningperspektiv kan den forstås som praksiser for å styrke emosjonelle bånd av tilknytning og fremhevelse av trygghet, nærhet og oppmerksomhet til følelser. Noen foreldreveiledningsprogrammer (DUÅ, ICDP) som vi skal se videre på fokuserer mer på atferd og betrakter disiplin som en form for trening som skjer ved hjelp av foreldrenes positive oppmerksomhet, ros og innføring av konsekvenser. Forskjeller og likheter mellom slike tilnærminger kan være svært interessante å se på, spesielt med tanke på at noen modeller tar utgangspunkt i samme teoretiske perspektiver. Videre i dette delkapittelet skal jeg prøve å vise hvordan disiplin kan diskuteres gjennom forskjellige tilnærminger.

Høyere krav til lydighet er vanligere for samfunn som innenfor modellen for verdidimensjonene kategoriseres som kollektivistiske (Jensen & Ulleberg, 2019; Javo, 2010). Et lydige barn betyr et barn som er «under» en voksen, som «velger» å høre på den andre fremfor å velge sine egne interesser. Forklart på en annen måte handler det også om grenser mellom «selv» og «andre», som ikke er bygd på samme måte i kollektivistiske og individualistiske kulturer (Skytte, 2005, s. 40). Barnets plass i det tilfelle er definert ut ifra familiehierarkiet (Skytte, 2005, s. 43). Disiplin i det tilfelle er knyttet til foreldrenes autoritet.

Den russiske sosiale identiteten karakteriseres av å være i midten på den kollektivism-individualisme skala⁶. Både kollektivistiske og individualistiske tendenser finnes i forskjellige områder av sosiale liv, og kommer ofte i ubalanse⁷. Når en av mine informanter reflekterer rundt forhold mellom egen frihet og andres frihet – hva er det riktig å sette først – sine egne interesser eller de andres, kan dette forstås som et uttrykk for høyere verdi av felleskap fremfor egne interesser. Hun gir uttrykk for viktigheten av denne balansen mellom seg selv og andre.

Ut ifra det sosiokulturelle perspektivet kan det sies at krav til lydighet og disiplin står i forhold til politiske føringer, aktuelle forståelser av fenomenet, og praksiser som dominerer i et samfunn. Synet på disiplin som på en sak av høy verdi er en del av «bagasje» mine informanter har med seg fra egen barndom og fra det russiske kulturelle landskapet.

Det argumenteres for at demokratiske verdier og ivaretagelse av individets interesser innenfor familie «setter et spørsmålstegn ved hierarkiske relasjoner mellom foreldre og barn og legger vekt på at barn må høres og tas med i beslutninger» (duBois-Reymond et al., 1995, Gillies, 2000, referert i Hennem, 2006, s. 40). Også barneloven fra 1981 fordrer foreldrene å se på barn som individer med rettigheter og med stemme som voksne er pliktige til å høre (Hennem, 2006, s. 41). Foreldrene mister sin makt og autoritet knyttet til sin tidligere posisjon, og skal nå jobbe for å tjene den autoriteten på nytt, men nå basert på tillit og trygge gode relasjoner. Sett fra sosiokulturelt perspektiv kan vi si at syn på disiplin er forskjellig i Norge og i Russland, og det synet er i tillegg i forandring.

⁶ Telegin, 2016 <http://vestnik.cikrf.ru/vestnik/publications/opinions/42692.html>

⁷ Judin <https://www.kommersant.ru/doc/3806570>

Noen forskere ser disiplin og nærhet som motsetninger, og forbinder økende problemer med disiplin på skole med tap av denne distansen mellom barn og voksne (Fize 2004, Renaut 2004, referert i Hennem, 2006, s. 48). Det vil si at foreldrerollen og lærer-rollen i Norge innebærer mer nærhet i voksen-og-barn forhold enn det gjør i Russland. Denne nærheten kan ut fra i så fall fremstå som et hindre for disiplinering.

Johannessen (1995) anbefaler i boka «Lille Per altfor vil, lille Kari altfor snill» å veilede og oppdra barn uten å være dirigerende og autoritære. Hennes spesialpedagogiske metode baserer seg på kommunikasjonsperspektiv og handler om å skape et klima med gjensidig respekt for barn og voksne. Hun advarer mot at voksne inntar en maktposisjon overfor barn: «når det er ansett at de voksne er modne og har kontroll, mens barn er sett på som umodne, som trenger erfaring kan det oppstå en oppfatning av at utvikling er noe som gjelder kun for barn (Johannessen, 1995) Hun foreslår heller å se på utviklingen som på en gjensidig prosess som varer hele livet, og hvor voksne og barn lærer sammen i samspill..

Sammenheng mellom disiplin og emosjonell nærhet kan også forstås med hjelp av den typologiske modellen for foreldrestil (Javo, 2010, s. 56). Da vil høyt krav på disiplin i kombinasjon med lav varme fra foreldre samsvare med autoritær foreldrestil, mens lavt krav på disiplin og høy varme vil utforme en ettergivende foreldrestil. Sett i lys av denne modellen sikter mine informanter til å oppnå en autoritativ foreldrestil som kjennetegnes av høy grad emosjonell varme med høyt krav på disiplin og kontroll.

La oss også se på disiplin gjennom tilknytningsteoretisk perspektiv. Tilknytningsteori fremhever tillit og trygg tilknytning som en basis for at barnet lærer å regulere sine følelser (Vetere, 2019, s. 252). Når tilknytningen mellom foreldre og barn er trygg kan barnet stole på foreldrene, utforske verden, og få trøst når det trenger. Disiplin i seg selv står ikke i fokus, det er trygghet som gjør det. Trygg tilknytning betyr at barnet også lærer å regulere sin oppførsel sammen med foreldre og av sine foreldre gjennom å utvikle indre «arbeidsmodeller» eller indre representasjoner av verden (Moe et al., 2013, s. 175). Foreldrenes autoritet i den forstand er bygd på tillit og samarbeid fremfor makt. I den forstand lærer barnet «å disiplinere seg selv» eller regulere seg selv gjennom opplevelse av trygghet og behov for å være sammen med den omsorgspersonen det har trygt med.

Når nærhet anses som en viktig premiss for gode relasjoner mellom barn og voksne kan den prioriteres overfor distanse, respekt og autoritær voksenes posisjon. På en måte kan det sies at ansvaret for «lydighet» som før ligget på barnet, ligger nå på foreldre.

6.2.2 Grenser

Det å sette grenser kan forstås «som å ramme inn visse former for aktivitet for barna» (Skodvin, 2014, s. 21). Grensesetting i den forstand handler om å lære barn om rammer for hva er farlig og hva ikke er det, hva er akseptabelt og hva er uakseptabelt.

Grenser og grensesetting omtales av mine informanter som en nødvendig og nyttig foreldrepraksis: grenser hjelper barn å finne sin plass blant andre mennesker.

De mener at uønsket atferd må begrenses, og at det er samtidig viktig å behandle barnet som likeverdig og ivareta barnets følelser. I analysen kommer det frem at grenser satt av voksne er viktige for at barn ikke behøver å ta altfor mye «*voksent ansvar*». Som en av mine informanter uttrykker det, å ha et slikt ansvar for «*bestemme hva hele familien gjør*» anses som potensielt skadelig for barn, og kan frata dem barndom. Grensesetting fremstår som en krevende praksis både tidsmessig og psykisk, og foreldrene må lære å sette grenser.

Foreldre står overfor en vanskelig oppgave når det gjelder grenser: de må både sette grenser for at barna skal føle trygt og ha forutsigbarhet, og samtidig sørge for at barnet er «sett og hørt».

Hva slags forhold finnes det nå for å forstå tema grenser og grensesetting? La oss se på det videre. Ut ifra utviklingspsykologiske syn er tydelige grenser knyttet til trygghet og forutsigbarhet for barnet. Grenser i den forstand er også regler som gjelder både voksne og barn. Det vil si at barn forstås til å takle dårlig situasjoner hvor det ikke er nok grenser eller tydelige regler. Trygghet og forutsigbarhet anses som viktige premisser for god oppdragelse i flere modeller for foreldre-og-barn samhandling (Eng m.fl., 2017). For eksempel foreldreprogrammer ICDP (International Child Development Programme) og De utrolige Årene har *positiv grensesetting* som et av stegene som styrker foreldreferdighetene og reduserer atferdsproblemer (Eng m.fl., 2017) DUÅ og ICDP er basert på moderne utviklingspsykologi,

nyere hjerneforskning, tilknytnings- og relasjonsteori, atferdsanalyse, sosial læringsteori og kunnskap om gruppeprosesser⁸⁹.

Tydelige grenser anses også som en positiv faktor innenfor den typologiske modellen for foreldrestil (Javo, 2010, s. 56). Foreldrene anbefales «å formidle sine forventninger» til barn, og samtidig vise fleksibilitet og vilje til å forhandle (Javo, 2010, s. 57).

Det samme oppfatningen gjelder også tilknytningsteori. Tilknytningspsykologene mener at «trygge rammer og tydelige grenser er helt nødvendige for å ivareta barns fysiske og psykiske trygghet» (Brandtzæg, Torsteinson, & Øiestad, 2013, s. 46). Barn må få lov å være barn, og ansvar for en forutsigbar og strukturert hverdag må være den voksnes ansvar. Posisjonen av forelder som ansvarlig, omsorgsfull, klok, «stor og sterk» er en grunnleggende premisse for god omsorg innenfor tilknytningsteori (Cooper, Hoffman, Powel, 2018). «At vi er større enn barnet, innebærer at ansvaret for trusselvurderingene ligger hos oss, i kraft av vår kunnskap og erfaring» (Brandtzæg, Torsteinson, & Øiestad, 2013, s. 48).

Strukturell familieterapi, utviklet av Salvador Minuchin (1921-2017), kan tilby et utvidet syn på grenser og foreldrenes posisjon som «stor og sterk». I den strukturelle modellen snakkes det om grenser mellom familiens subsystemer (mindre enheter innenfor familien), og mellom familie og ytre verden. Følelsesmessige grenser beskytter og forsterker ulike individers, subsystemers og familiens integritet (Michaelsen, 2019, s. 126). Familiestruktur forstås som et sett av foretrukne samhandlingsmønstre. I likhet med tilknytningsteori hadde tradisjonelle strukturell familieterapi fokus på «familiens hierarkiske organisering som en ideell norm» (Michaelsen, 2019, s. 121). I forhold til hvordan mine informanter uttrykker det «*barnet skal ikke bestemme hva hele familien gjør*», - det er voksne som tar ansvar. I den moderne formen for strukturell familieterapi forstås det hierarkiet som en fleksibel organisering som gir trygghet for aldersadekvat utvikling (Michaelsen, 2019, s. 121).

Ovenfor har det blitt diskutert hvordan mine informanter snakker om grenser, disiplin og barnets plass i familien og blant andre. Jeg har forsøkt å vise at den måten mine informanter

⁸ <https://www.icdp.no/hva-er-icdp/bakgrunn-og-historie/>

⁹ <https://dua.uit.no/om/>

snakker om disse temaer kan forstås innenfor slike teoretiske perspektiver som tilknytningsteori, sosiokulturell tilnærming, systemisk familieterapi og noen utviklingspsykologiske modeller. Grensesetting fremstår nærmest som det viktigste «redskapet» foreldre har for å både «håndtere» og «trygge» barn. Bare for å sette det på spissen: ingen av mine informanter snakker om kjærlighet (helt uten tvil alle informanter elsker sine barn), men alle forteller noe om foreldreteknikker – sette grenser, organisere forutsigbarhet, sørge for muligheter, forklare, avtale, finne kompromiss, gi ros, respektere. I så fall kan det spørres om foreldreteknikker har blitt til det nye kjærligheten? Har utviklingen og mulighetene ble viktigere enn å være elsket av foreldre?

6.3 Utvikling og læring: konkurranse og progresjon, intellektuell og sosial utvikling

Lenge før jeg starter innhenting av informasjon til denne studien, ble jeg introdusert til en slags prestasjons-diskurs på nettet, i Facebook-gruppe «Russiske mødre i Norge»¹⁰. Forskjellene mellom den russiske og den norske skolen og krav til kunnskap ble ofte diskutert. Mitt overordne inntrykk var at det var mange som pekte på at det krevdes mer fra barn på russiske enn på norske skoler, og at det var gjennomgående uenighet om hvordan man skulle forholde seg til det, eller, enkelt sagt, om det var «bra eller dårlig».

I dette prosjektet kommer det også frem beskrivelser av forskjeller i det russiske og det norske synet på barnas utvikling og læring, på krav som stilles for prestasjoner og konkurranse. Analysen viser at både voksne og barn i Russland er preget av høyt prestasjonspress og forventning til konkurransedyktighet. Det rettes mer fokus på tidlig intellektuell utvikling i Russland, og mer fokus på sosial utvikling, inkludering, lek og trivsel i Norge.

Hvordan kan vi forstå det?

Når det gjelder læring, intellektuell og sosial utvikling, er det igjen kontekst som er et viktig begrep for å forstå sammenheng mellom forventninger og praksiser (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 390). Konteksten består av en kombinasjon av politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle

¹⁰ <https://www.facebook.com/groups/362037717240638>

faktorer. Satt sammen former disse faktorer en ramme for foreldreskapet og forventninger til barn (Rugkåsa et al., 2017, s. 46-47).

La oss først se på den sosial-økonomiske og politiske situasjonen i Russland. Det er en situasjon med høy sosial ujevnheter, økonomisk uforutsigbarhet, utrygt og usikkert arbeidsmarked, preget av lokale og globale problemer, lite fungerende velfredstett og andre kontekstuelle problemer. Hovedtendensen er at mennesker er dårlig sosialt beskyttet og må derfor regne kun for seg selv og sin familie. Satsingen på god utdanning, utvikling av evner og egenskaper som gjør at barnet blir konkurransedyktig blir foreldrenes prioriteter (Tchernova, 2013; Kukuljin & Maiofis, 2010). Med andre ord er det fremdeles overlevelse og kampen for bedre liv som gjelder. Slik som en av mine informanter uttrykker det, i Norge trenger man ikke «å presse» (motivere, sørge for at barnet presterer i studier) barnet til å studere hardt fordi «for selv om en person jobber som ufaglært, så vil han i prinsippet ha det mer eller mindre bra». Han kan kanskje til og med på dra på ferie en gang i året – sier hun i tillegg.

På den andre siden er det verdier og normer i det russiske samfunnet som spiller inn i konteksten. For eksempel har høyere utdanning i Russland fremdeles høy verdi av seg selv uansett om utdannet person kommer til å bruke relevante utdanningen i sitt arbeid eller ikke¹¹.

Forholdene i Norge er annerledes. Både sosialøkonomisk, politisk og med tanke på kultur og tradisjoner. Norsk skole er i større grad preget av å lære elevene å mestre livet, tenke kritisk og handle etisk: «elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne mestre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng» (Utdanningsdirektoratet, 2017). Norsk skole er pålagt etter lov å gi rom for alle elever og tilpasset tilbud til hver enkelt, likeverdighet vektlegges fremfor konkurransedyktighet. Foreldrene i den nye konteksten begynner å tilpasse sine verdier, syn og oppdragelsestrategier til nye omgivelser. Det kommer frem at forskjellene i syn på læring kan oppleves både positivt og negativt. Mine informanter er kjent med «både og» to av dem er opptatt av å finne balanse mellom forskjellige syn. Som Bergset påpeker, er motstridende stemmer «mer synlige i ytringer fra mennesker som lever i kulturelt

¹¹ «...et høyere utdanningsdiplom i Russland fortsatt er et element i nasjonal kulturell kode» (Endovitskaya, 2020) <https://www.vedomosti.ru/society/articles/2020/10/25/844493-nuzhen-diplom>

komplekse kontaktsoner og har svært forskjellige ideer og verdier tilgjengelig» (Bergset, 2019, s. 87-88).

6.4 Et godt foreldreskap i Russland og i Norge

Normen for hva som oppfattes som godt foreldreskap er sammensatt av mange faktorer. Det er blant annet hvordan barndom forstås til en bestemt tid og i et bestemt samfunn, hva er sosioøkonomiske og politiske forhold i det samfunnet er. Marianne Skytte (2005) mener at begrepet omsorg alltid vil være normativ på den måten at den er alltid bestemt av den konkrete samfunnsmessige sammenheng den diskuteres i.

Mine informanter beskriver foreldreskapet i Russland som preget av prestasjoner. Foreldre «må håndtere sine barn», «må være usynlige» (enige, lydige for autoriteter: helsevesenet og skole), de må «rekke alt». Jeg tolker det slikt at det på et vis samme krav til barn og til foreldre: være flinke og lydige. En av mine informanter bruker ordet *voldelig kultur* for å beskrive forholdene som preget foreldreskapet hennes i Russland, hvor det er mye krav til å ikke være annerledes, til å tilfredsstille andres forventninger.

Foreldre i Russland beskrives slik at de bruker mer makt i oppdragelse enn foreldre i Norge. Relasjoner med barna bygger i større grad på voksnes autoritet og krav til barnas lydighet i Russland, og på gjensidig respekt og likeverdighet mellom voksne og barn, og krav til barnets selvstendighet i Norge. Alt sammen tyder på at foreldre i en russisk kontekst både er utsatt for mer mark fra det offentlige og bruker selv mer makt overfor sine barn. Erfaring med en ny kontekst setter preg på både egen erfaring og på foreldrepraksiser.

Alle informantene uttrykker at de forandrer seg eller ønsker å forandre seg i forhold til foreldrepraksiser. De lærer av å være mødre i Norge. De beskriver forskjellige måter å lære å være forelder på. Disse beskrivelsene kan sees i sammenheng med Rugkåsas (2017) definisjon på omsorgsutøvelse som «en kompleks sosial praksis som innebærer både produksjon av og forhandlinger om kulturelle verdier» (Rugkåsa et al., 2017, s. 36).

En av kildene for foreldrekompentanse som mine informanter beskriver er egne erfaringer fra barndommen. Andre kilder er litteratur, observasjoner og erfaring av samarbeid med diverse

offentlige instanser. Med andre ord fortsetter foreldreskapet å utvikle seg som et resultat av samspill mellom barna, foreldrene og omgivelsene de befinner seg i.

Pär Nygren (1995, s. 76-78 referert i Skytte, 2005, s. 144) skriver om fem kilder til enkelte foreldrenes omsorgskompetanse:

- egne erfaringer som barn,
- allmenndanning og informasjon formidlet av massemedier,
- erfaringer fra sosiale relasjoner med venner og andre mennesker,
- overlevert kunnskap fra egne foreldre, og andre voksne som er foreldre,
- daglig samspill med egne og andres barn.

Disse kildene kan forstås i lys av et systemisk perspektiv (Jensen & Ulleberg, 2019). På den måten kan egne erfaringer «oversettes» som foreldrenes narrativer om egen barndom, informasjon fra massemedier og kunnskap fra foreldre kan forstås som diskurser, erfaringer med venner, egne og andres barn er et samspill som bidrar til å danne mening mellom mennesker. Samlet kan dette også forstås som en kontekst som utformer ytre og indre rammer for foreldreskapet (Jensen & Ulleberg, 2019).

Hva handler godt foreldreskap om ut ifra et systemisk perspektiv?

Som jeg allerede har argumentert før handler det for med meste om hvem som ser på det, og oppfatningen vil variere fra en kultur til en annen (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 273). Det handler i så fall om hvordan foreldreskapet konstrueres av enkelte foreldre i samspill med sine barn, den konteksten de er i, majoriteten og normer. Sett fra dette perspektivet vil «ikke-vitende» posisjon, nysgjerrighet og annerkjennelse være nyttig for utforskning og terapeutisk arbeid med familier (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 206).

Den mest vanlige tilnærmingen til formidling av kunnskap som handler om barn og foreldreskap er tvert imot en ekspert tilnærming – noen vet vanligvis på forhånd hvordan barn bør håndteres, oppdras, og hva er best for dem, det innebærer også at eksperten har makt i form av kunnskap (Jensen & Ulleberg, 2019, s. 184). Det er på denne måten mine informanter lærer om foreldreskapet og snakker om foreldreskapet. Dette forstår jeg som en kontekst, hvor kunnskapen om foreldreskap er både normativ og «forskningsbasert». «The postmodern perception of parenting as technique was as much a cause as it was an effect of the new emphasis in child psychology» (Elkind, 1994, s. 93).

7 Oppsummering og avslutning

I dette kapitlet vil jeg kort oppsummere de mest fremtredende funn og refleksjoner i denne studien.

Formålet med denne studien var å belyse hvordan russiske mødre opplever å være foreldre i forhold til sosiale normer og «det typiske» i Norge.

For å svare på dette spørsmålet valgte jeg å fokusere på:

Hvordan reflekterer de rundt forskjeller og likheter i å være foreldre i Norge og i Russland.

Hvilken betydning har egen barndom og oppvekst på hvordan de utfører sitt foreldreskap nå?

Informantene har bidratt med å dele erfaringer og forståelse knyttet til sin egen barndom, syn på barn og sin rolle som forelder på tvers av kulturer.

I forhold til den første problemstillingen har jeg drøftet informantenes uttalelser om forskjeller og likheter i russisk og norsk syn på barndom og foreldreskap. Jeg har sett på funnene fra materiale i lys av forskjellige teoretiske rammer. Funnene tyder på at foreldre oppfatter eget moderskap som en prosess åpen for læring. Samtidig er de opptatte av normer, og dette gjenspeiler hvordan foreldreskapet generelt er snakket om – diskurser om foreldreskap som «riktig» og «galt», diskurser om barnet som «sårbar», påvirkning av utviklingspsykologiske tilnærminger på vurdering av foreldrefunksjoner. De snakker om forskjeller i forhold til syn på barndom og foreldrepraksiser, de veier det mot forhold i Russland og i Norge, de jobber for å finne mening i forskjellige praksiser og leter etter balansen mellom russiske og norske verdier. Gjennom å tilegne seg normer fra samfunnet som de nå er en del av justerer de sine foreldrepraksiser.

I forhold til den andre problemstillingen har jeg analysert hvordan mine informanter snakket om egen barndom. Funnene tyder for det første på at konteksten som foreldreskapet er en del av har en betydning for hvordan det utføres, mer presis – foreldreskapet kan kun forstås i sammenheng med sin kontekst. Kontekstuelle forandringer fører derfor til justeringer i foreldreverdi og praksiser. Egen barndomserfaring fremstår derfor som et utgangspunkt for forandring og læring.

Gjennom arbeidet med dette prosjektet ble jeg oppmerksom på sammenhengen mellom måten informantene konstruerer forståelse av foreldreskapet, barndom, oppdragelse og hvordan disse fenomenene belyses av faglitteratur. Et systemisk blikk på foreldreskapet innebærer for meg at det forstås i sammenheng med «det større bildet» - hvem og hva som har makt til å definere foreldreskapet, og ikke minst hvem og hvordan definerer hva krysskulturelle foreldre og familier er.

Foreldreskapet er dynamisk. Dette kom frem gjennom informantenes fortellinger om hvordan deres ideer og praksiser er i forandring. Det er vanskelig å fange hvordan det er å være en forelder i Norge fordi denne opplevelsen er hele tiden i bevegelse. Min ide var å vise et bilde av russisk foreldreskap, men jeg fant ut at det ligner mer på en film. Gjennom temaene som kom i analysen fikk jeg mulighet til å vise noen kortere «scener» fra denne filmen. Scener kan fortelle noe om hva som kan være aktuelt i et krysskulturelt foreldreskap, hva som berører foreldre.

Jeg ble oppmerksom på rollen som kontekstuelle faktorer spiller i hvordan foreldreskapet oppfattes. Mitt inntrykk er at foreldreskap til mine informanter er noe annerledes enn foreldreskapet til foreldre uten migrasjonserfaring. Samtidig er det ikke noe jeg sammenligner i dette prosjektet. En slik studie kan være interessant å gjennomføre. Veien videre kunne ha vært å lære mer om hvordan foreldre uten migrasjonsbakgrunn lærer og konstruerer sitt foreldreskap, hva er forskjeller og likheter mellom disse gruppene av foreldre.

Svakheten med denne studien er antall informanter som kan påvirke styrken av studiens eksterne validitet. Intervjuene av tre informanter ga nok data for å komme frem til noen overordnede temaer som pekte mot relevante fagdiskurser om barndom og foreldreskap på tvers av kulturer. Allikevel er det lite informasjonsstyrke for å trekke omfattende konklusjoner.

Funnene i denne studien kan gi et nyttig innblikk i hvordan krysskulturelle foreldre opplever sin hverdag, hva preger deres foreldrepraksiser og hvordan de kan best hjelpes. Her tenker jeg at nysgjerrigheten til personlige opplevelser, meninger og historier kan muligens veie mer enn sosiokulturelle, utviklingspsykologiske og andre teoretiske og faglige tolkninger. Samtalene om hvordan foreldrene forstår sin rolle og praksiser i en ny kontekst kan være mer nyttige enn

samtaler hvor foreldrene er fortalt om hva er det som forventes av dem. Fokuset på hvordan foreldrene lærer å være foreldre kan styrke dem i den rollen de har.

Denne studien kan bidra til forståelse av krysskulturelle foreldreskap som en kompleks og dynamisk sosial prosess som alltid skjer i samspill mellom minoritets- og majoritetssamfunn. Bruk av systemteoretisk tilnærming i motsetning til klassiske utviklingsteoretiske modeller og tilknytningsteori ga meg verktøy for å forstå foreldreskapet som en prosess fremfor en «måte å være på» opplært i egen barndom.

Litteraturliste

- Archakova, T.O. (2009). Teoriya privjazannosti: polveka razvitiya, polveka kritiki. *Elektronniy sbornik statey portala psikhologicheskikh izdaniy PsyJournals.ru*, 1, https://psyjournals.ru/pj/2009_1/22261.shtml
- Bachtin, M. (2016). *Slovo v romane*. Palmira.
- Bateson, G. (1987). *Steps to an ecology of mind*. Jason Aronson Inc.
- Bergset, K. (2019). *Foreldreskap i eksil. Ein sosiokulturell studie av forteljingar om foreldrepraksisar i kulturelt komplekse kontaktsoner* [Doktorgradsavhandling]. OsloMet.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2013). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Kommuneforlaget.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Crittenden P., Dallos R., Landini A., Kozłowska K. (2014). *Attachment theory and family therapy*. Berkshire: Open University Press.
- Dalen, M. (2004). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget.
- Dallos, R., Vetere, A. (2009). *Systemic Therapy and Attachment Narratives. Application in a range of clinical cases*. Routledge.
- Elkind, D. (1994). *Ties That Stress*. Harvard University Press.
<https://ezproxy.vid.no/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=282761&site=ehost-live>
- Ellingsæter, A.E. (2005). De «nye» mødrene og remoralisering av moderskapet. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 22, 373 – 382. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2005-04-03>
- Eng, E., Ertesvåg, S., Frønes, I., Kjøbli. (red.), (2017). *Den krevende foreldrerollen. Familjestøttende intervensjoner for barn og unge*. Gyldendal.
- Erikson, E.H. (2000). *Barndommen og samfunnet*. Gyldendal akademiske.
- Fusch, P.I. & Ness, L. R. (2015) Are We There Yet? Data Saturation in Qualitative Research. *The Qualitative Report*. 20 (9), How To Article 1, 1408-1416
<http://www.nova.edu/ssss/QR/QR20/9/fusch1.pdf>
- Gergen, J.K. & Gergen, M. (2008). *Social Construction: Entering The Dialog*. A Thaos Institute Publication.

- Gullestad, M. (2000). *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*. (5. utg.). Universitetsforlaget.
- Haavind, H. *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. 1987. Universitetsforlaget.
- Haavind, H. & Øvreeide, H. (red.), (2013). *Barn og unge i psykoterapi. Samspill og utviklingsforståelse*. Gyldendal.
- Hennum, N. (2006). Likestillingens utfordring: Å avkjenne omsorgen for barn. *Sosiologi i dag*, 36(3), 35-58. Hentet fra <http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/905/899>
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*. 1–2.
https://www.researchgate.net/publication/265259391_Mot_en_standardisering_av_voksenhet_Barn_som_redskap_i_statens_disiplinering_av_voksne
- Jansen, A. (2013). *Narrative kraftfelt. Psykologisk utvikling hos barn og unge i et narrativt perspektiv*. Universitetsforlaget.
- Javo, C. (2010). *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Universitetsforlaget.
- Jay, M. Evan (2021, May 2). Sigmund Freud. *Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/biography/Sigmund-Freud>
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjons- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Johanesen, J-B. & Sommer, D. (red.) (2006). *Oppdragelse, danning og sosialisering i læringsmiljøer*. Universitetsforlaget.
- Johannessen, E., & Senter for barnehageutvikling. (1995). *Lille Per altfor vill, lille Kari altfor snill: Barn med sosiale og emosjonelle problemer i barnehage og skole*. SEBU forl.
- Jørgensen, M. & Phillips, L.J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. Sage.
- Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk. Om å forstå og fortolke*. (2. utg.). Gyldendal.
- Kukulin I., Maiofis M. (2010). Novoe roditelstvo I ego politicheskie aspekti//New parenthood and its political aspects. *Proetcontra*. 2010. Vol. 14, No. 1/2. P. 6–19. https://carnegieendowment.org/files/ProEtContra_48_6-19.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/formalet-med-oppleringen/>

- Larsen, A. K. (2008). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Fagbokforlaget.
- Lorås, L. & Ness, O. (red.). (2019). *Håndbok i familierapi*. Fagbokforlaget
- Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. (3. utg.). Universitetsforlaget.
- Moen, N. (2009). *Hjemme blant fremmede og fremmede hjemme. Intervjuer med russiske kvinner i Norge i lys av diskursteoretisk perspektiv* [Mastergradavhandling]. Universitet i Oslo.
- Moskaleva, D.O. (2005). K kakomu tipu ontositsa sovremennoe rossiyskoye obschestvo//What type is contemporary Russian society. *Filosofiya i kultura*, 11(47), 96-101.
<https://elibrary.ru/item.asp?id=19099621>
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Fagbokforlaget
- Polivanova K.N. (2015). Parenting and parenthood as research domains [Elektronnyi resurs]. *Psikhologicheskaya nauka i obrazovanie PSYEDU.ru* [Psychological Science and Education PSYEDU.ru]. 7 (2). 1–11. doi: 10.17759/psyedu.2015070301
- Puntervold, B. & Rappana Olsen, B. C. (red.). (2012). *Utfordrende foreldreskap – under ulike livsbetignelser og tradisjoner*. Gyldendal.
- van Rosmalen, L. (2015). *From Security to Attachment. Mary Ainsworth's Contribution to Attachment Theory* [Doktorgradsavhandling]. Leiden University.
<https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2872093/view>
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S. & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv. Sosialt arbeid med barn og familier*. Gyldendal.
- Safonova, M., Kovalevsky, V., Bocharova, Y., Novopashina, L. (2019). Sovremennoe roditelstvo: psikhosemanticheskiy analiz// Contemporary parenthood: psycho-semantic analysis. *Vestnik KGPU im. V.P. Astafieva*. 49(3), 129-140.
- Sameroff, A. (Ed.). (2009). *The transactional model of development: How children and contexts shape each other*. American Psychological Association.
- Svartdal & von Tetzchner. (2020, 9. mars). Utviklingspsykologi. I *Store norske leksikon*
<https://snl.no/utviklingspsykologi>
- Skytte, M. (2005). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Gyldendal.

Tchernova, Zh. V. Roditelstvo v sovremennoy Rossii: politika gosudarstva I grazhdanskie initsiativi// Parenthood in contemporary Russia: state politics and civil initiatives. *Gosudarstvo i obschestvo*. 470-571

Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder*. Oslo: Gyldendal

Thagaard, T. (2011). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*.

Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2013). *Vitenskap, Kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. (5. utg.). Gyldendal

Thuen, H. (2008). *Om barnet. Oppdragelse, opplæring og omsorg gjennom historien*. Abstrakt forlag.

Torvik, E. (2019). *Sakkyndigvurderinger i foreldretvistsaker. Forståelser av omsorg, foreldreskap og utviklingsbetingelser* [Hovedoppgave]. Universitetet i Oslo.

Ulleberg, I. (2014). *Kommunikasjon og veiledning: En innføring i Gregory Batesons kommunikasjonsteori – med historier fra veiledningspraksis*. Oslo: Universitetsforlag

Vedlegg 1 Intervjuguide

	Russisk perspektiv	Norsk perspektiv
Generell info	Når kom de til Norge? Hvor lenge har de vært gift? Hvor er barnet/barn født?	
Egen erfaring som barn	Hvordan var det å være et barn i Russland?	Hvordan tror de det sammenlignes med å være et barn i Norge? Hvordan tror du har barnet ditt her i Norge
Diskurs om barndommen	Hva er en god barndom? Hva er en god oppdragelse? Hva er farlig for barn? Hva er ønskelig for barnas velvære og utvikling? Hva slags oppførsel hos barnet er ønskelig? Hva slags oppførsel hos barnet er ikke ønskelig?	Hva er en god barndom? Hva er en god oppdragelse? Hva er farlig for barn? Hva er ønskelig for barnas velvære og utvikling? Hva slags oppførsel hos barnet er ønskelig? Hva slags oppførsel hos barnet er ikke ønskelig?
Diskurs om foreldrerollen	Hva betyr det å være en god forelder i Russland? Hva tror de er likt i å være forelder i Russland og i Norge? Hva tror de er forskjellig i å være forelder i Russland og i Norge?	Hva betyr det å være en god forelder i Norge? Hva tror de er likt i å være forelder i Russland og i Norge? Hva tror de er forskjellig i å være forelder i Russland og i Norge?

Vedlegg 2 Informasjonsskriv norsk

Hei!

Jeg er masterstudent i familierapi ved VID Vitenskapelige Høgskole i Oslo og holder på med å skrive den avsluttende masteroppgaven. Tema for min studie er foreldreskap i Norge sett av russiske foreldre. Jeg kommer til å undersøke hvordan russiske mødre som bor i Norge ser på og forstår sin foreldrerolle gjennom egen kulturellbagasje. Hvordan de forstår normer og regler som gjelder foreldre i Norge, hvordan de tilpasser sitt liv og sin hverdag i forhold til de norske og de russiske normative praksiser. Jeg er interessert i å finne ut hvordan samspill mellom norsk og russisk kultur påvirker forståelse og praksis av foreldreskap.

For å finne svar på disse spørsmål kommer jeg til å utføre dybdeintervju med 3 – 4 informanter. Informanter skal være russiske kvinner som kom til Norge i ung eller voksen alder, og som har minst ett barn mellom 1 og 18 år gammel. Intervjuspørsmål dreier seg om hverdagen til en russisk mor i Norge, utfordringer relatert til barneoppdragelse, russisk og norsk kultur for oppdragelse og foreldreskapsmodeller.

Intervjuene skal tas på lydbånd og i løpet av intervju kommer jeg til å gjøre noen skriftlige notater. Intervju kan utføres på norsk eller på russisk ut ifra informantens ønske og avtale mellom oss. Deltakelse er frivillig og uforpliktende. Respondenten kan trekke seg når som helst i prosessen uten å måtte begrunne det. I tilfelle at informanten trekker seg, skal alt data slettes med en gang. Intervjuene er konfidensielle, og alt personlig data blir anonymisert. Ingen personlige opplysninger blir på noe måte brukt i oppgaveteksten. Opptakene slettes når transkriberingen er ferdig.

Dersom du er interessert i å ta del i undersøkelsen kan du ta kontakt med meg på telefon xxxx og e-post vera.gjerde@xxxx

Vedlegg 3 Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien av russiske kvinner i Norge og ønsker å delta som informant.

Dato:

Signatur:

Vedlegg 4 Informasjonsskriv russisk

Здравствуйте!

Я студентка магистерской программы «семейная и системная терапия» в университетском колледже Осло (VID Vitenskapelige Høgskole) и сейчас я занимаюсь работой над финальной магистерской диссертацией. Тема моей диссертации родительство в Норвегии глазами русских матерей. Я собираюсь изучить, как русские мамы понимают свою родительскую роль, живя в Норвегии, исходя из своего культурного наследия. Как женщины понимают нормы родительства и воспитания, существующие в Норвегии, как они выстраивают свою жизнь и ежедневные дела относительно норвежских и русских нормативных практик. Мне интересно исследовать, как взаимодействие норвежской и русской культуры влияет на понимание и практику родительства.

Для того чтобы найти ответы на эти вопросы я собираюсь провести интервью с 3-4 русскими женщинами, живущими в Норвегии, и имеющими хотя бы одного ребенка от 1 года до 18 лет. Вопросы интервью будут касаться повседневной жизни русской мамы в Норвегии, трудностей, с которыми приходится сталкиваться в воспитании ребенка в Норвегии, русской и норвежской культуры и моделей родительства. В целом меня интересует изучение интеграции родителя в Норвегии.

Интервью будет записываться на диктофон, в процессе интервью я также буду делать короткие письменные пометки. Интервью может быть на русском или на норвежском, в зависимости от пожелания интервьюируемого и взаимной договоренности. Участие в интервью добровольное, респондент может в любой момент прекратить участвовать в интервью без объяснения причин. В случае отказа от дальнейшего участия все записанные данные удаляются. Интервью строго конфиденциально. Все личные данные анонимны, и они не будут использоваться в исследовательской работе. Все записи будут удалены после того, как интервью транскрибированы.

Если вам интересно участвовать в этом проекте, пожалуйста напишите мне по адресу vera.gjerde@xxxx

Благодарю за интерес к моей работе.